

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ

PANEL

"TARİHTE TÜRKLERE YAPILAN
KATLIAMLAR"

25.02.2005

Açılış Prof. Dr. Enver

HASANOĞLU

Başkent Üniversitesi

Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürü

Prof. Dr. Mehmet HABERAI

Başkent Üniversitesi Rektörü

Panel Yöneticisi

Prof. Dr. Unsal YAVUZ

Başkent Üniversitesi Atatürk İlkeleri

Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Panelistler

Gündüz AKTAN

Emekli Büyükelçi

ASAM Başkanı Prof. Dr.

Hikmet ÖZDEMİR

Türk Tarih Kurumu

Ermeni Araştırmaları Başkanı

Bilal ŞİMŞİR

Emekli Büyükelçi

Doç. Dr. Yusuf SARINAY

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürü

Tarih: 25. 02. 2005 **Saat:** 14. 00

Yer: Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampusu Prof. Dr. İhsan Doğramacı
Konferans Salonu Eskişehir yolu 20. Km. ANKARA

Tel: 0 (312) 213 05 60- 212 90 74 **E-Posta:**

sam@baskent.edu.tr <http://sam.baskent.edu>

SUNUCU- Sayın Rektörüm, değerli misafirler; Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin düzenlemiş olduğu, "Tarihte Türklere Yapılan Katliamlar" konulu panele hoş geldiniz.

Açılış konuşmasını yapmak üzere, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürü Prof. Dr. Enver Hasanoğlu'nu kürsüye davet ediyorum.

Prof. Dr. ENVER HASANOĞLU (Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürü)- Sayın Rektörüm, değerli konuklar, değerli öğretim üyeleri, sevgili öğrenciler, basınımızın güzide temsilcileri; Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, birkaç yıldan beri periyodik olarak paneller düzenlemektedir ve bu panellerin konusunu çoğunlukla yurdumuzu ilgilendiren ve çevremizde cereyan eden hadiseler oluşturmaktadır. Böylelikle üniversitelerin önemli görevlerinden biri olan, kamuyu aydınlatma ve ilgilileri uyarma görevini, Başkent Üniversitesi olarak, sizlerin de katılacağını umarak bihakkın yerine getirdiğine inanmaktayım.

Bugünkü panelimizin konusunu çok önemsiyorum. Zira, kanımca bu panelde Batı'nın siyasal ve insanlık tarihinin belli kesitlerine ışık tutulacak ve önemli bazı gerçekler aydınlanacaktır. Türkiye'ye karşı yıllardır planlı bir şekilde sürdürülen haksız soykırım iddialarını ileri süren Batılılar, kendi tarihiyle yüzleştireceklerdir. Değerli panelistlerimiz Türklere karşı yapılan katliamları, unutulmuş tarih sayfalarından çıkarıp kamuoyuna ve sizlere sunacaklardır.

Değerli konuklar; gerçeklere dayanmayan Ermeni soykırımı iddiaları, siyasi hesaplarla senaryolaştırılmış ve terör eylemleriyle desteklenmiş ve birçok değerli diplomatımız şehit edilmiştir. Ama bugün parlamentolarından Türkiye aleyhine kararlar üretenler; Ermeni terörünü el altından desteklemişler, hatta çeşitli yollarla teşvik etmişlerdir.

Batı dünyası, dünya siyasi tarihine sömürgeci olarak damgasını vurmuştur. Sanayileşmeyle başlayan yeni ekonomik sistemin gelişmesi, yaşaması ve daha da güçlenmesi için, daha çok mazlum ulusun sömürge haline getirilmesi gerekmektedir. Daha çok sömürge demek, daha çok savaş, daha çok acı, daha çok insan ölümü demektir. Bugün Türkiye'yi soykırım yapmakla suçlayan, Ermeni anıtları diken Fransa, Çukurova'da kendi himayesinde bir Ermeni Cumhuriyeti kurmak için silahlandırdığı

Fransız üniformalı Ermeni çeteleriyle, o bölgelerde vahşet yarattığı bir gerçektir. İngiltere, Fransa ve diğer sömürgeci ülkeler, Asya'da, Afrika'da, Hindistan'da, Çin'de, Latin Amerika'da kısacası dünyanın her yerinde, sömürdükleri ve işgal ettikleri ülke insanlarını sindirmek için baskı yöntemlerinin en ağırını uygulamışlardır.

Sevgili konuklar; Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde, bağımsızlık adı altında "93 Harbi" diye adlandırdığımız tarihlerde, Avrupa devletlerinin yaptıkları zulüm ve katliamlar neticesinde, neredeyse Avrupa'daki bütün Türkler'in Anadolu'ya akın ettiği herkesin malumudur; âdeta Avrupa Türkleri Anadolu'ya sürülmüşlerdir. Yunanlıların Anadolu'da, Girit'te, Kıbrıs'ta, Batı Trakya'da yaptıkları katliamları seyreden, onlara daha çok silah ve daha çok para veren Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere gibi ülkelerin politikacıları ve genel olarak Avrupa Parlamentosu'ndaki politikacılar, tarihte ulusların gerçekleştirdikleri katliamları ve rezillikleri unutturarak, parmak hesabıyla tarih yazmaya çalışmaktadırlar.. Politik katılımcıların bu tür hareketlerden ve girişimlerden vazgeçmelerini ve bunları tarihçilere bırakmalarını öneririm ve eminim ki, tarihin ağır yargısı, mutlaka bunun hesabını Batılılar'dan soracaktır.

Bu duygularla panelimizin başarılı geçmesini diler, panelistlere bu kadar yoğun işleri arasında davetimizi kabul ettikleri için teşekkür eder ve her zaman yanımızda olduğu için Sayın Rektörümüz Mehmet Haberal'a teşekkür eder, hepinize saygı ve sevgiler sunarım.

SUNUCU- Konuşmasını yapmak üzere, Başkent Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Haberal'ı kürsüye davet ediyorum.

Prof. Dr. MEHMET HABERAL (Başkent Üniversitesi Rektörü)-

Değerli konuklar;

Üniversitemizin Stratejik Araştırmalar Merkezi'ne teşekkür ediyorum; iyi ki, bu konuları gündeme getiriyorlar, aksi halde tarih bir yerde kendi kendisiyle yüzleşemeyecekti.

Ben kendime bir soru sordum, dedim ki, bugün özellikle Avrupa'da ve bir bakıma maalesef, Amerika'da da bizim ülkemize yönelik suçlamaların anlamı nedir? **Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkan Avrupa değil midir?** Bu yıkım üzerine gencecik bir Türkiye Cumhuriyeti kuruldu, şimdi bu genç devleti sorguluyorlar. Bu sorgulamanın anlamı nedir? Bu

yetkiyi kendilerinde görenler, acaba tarihi mi sorguluyorlar, yoksa iddia ettikleri gibi gerçekten demokrasi, insanlık, medeniyet değerlerini mi yaşatmaya çalışıyorlar?

Eğer, tarihi sorguluyorsa, o zaman işe bir başka yerden, bir başka açıdan bakmamız gerekiyor. Çünkü tarihe baktığımız zaman, eğer bir soykırım, eğer toplumların yok edilmesi söz konusu ise tablo bambaşka görünüyor. Peki, o zaman; dünyaya bir bakalım ve işe ta dünyanın öteki ucu Japonya'dan başlayalım. Acaba, Japonya'da kimler eliyle ne kadar insan öldürüldü? Ondan sonra Çin'e geleceğiz, acaba Çin'de ne kadar insan öldürüldü; kimler ne kadar insanı katletti? Yavaş yavaş Hindistan'a geleceğiz. Hindistan ne idi, ne oldu? Pakistan ne idi, ne oldu? Ortadoğu'ya geleceğiz; Ortadoğu'da neler oldu? Orta Asya'da neler oldu ve bunları kimler yaptı? Elbette ki, Afrika'ya ve özellikle de Kuzey Afrika'ya geleceğiz ve onu sorgulayacağız. Buradaki milyonların hesabını kim verecek? Bitmedi; Afrika'nın güneyine gideceğiz. Yine bitmedi, Amerika'nın güneyine gideceğiz; orada kimler, ne yaptı? Çok yakma, Avrupa'nın ortasına gideceğiz; **Balkanlar'da 260 bin insanı kim katletti? Akdeniz'e gelelini; Kıbrıs'ta Türk vatandaşlarını, evlerinde, ban-yolarında kimler katletti?**

Eğer 19 ve 20. asrın tarihini değerlendireceksek, bunu bütün dünyada yapmamız gereklidir. Eğer tarihin bu hesabını yapmıyor da, başka emeller peşinde koşuyorsak; o zaman değerlendirmeyi başka açıdan yapmamız gereklidir. Bizim bir halk deyimimiz var: Amaç üzüm yemek mi, bağcıyı dövmek mi? diye sorarız. Tabii, burada ikisi de geçerli, hem üzüm yemek, hem de bağcıyı dövmek.

Nasıl iş o? Osmanlı İmparatorluğu'nu lütfen hatırlayın. Maalesef biz toplum olarak biraz tarihi az okuyoruz, aslında okumayı da pek sevmiyoruz, diyebilirim. Bu nedenle Osmanlı imparatorluğu'nun nasıl yıkıldığı, kimlerin yıktığı, kimlerin kimleri kandırdığı, ne için kandırdığını iyi hatırlamıyoruz. Kandırılan insanlar kimdi, kimlerin sağladığı imkânlarla yaşamlarını sürdürüyorlardı? Birinci Dünya Savaşı'nda neler oldu, bunları kim yaptı? Osmanlı imparatorluğu ne şekilde parçalandı ve bunu kimler yaptı? Eğer bu soruların cevabını verirsek, o zaman iki gün önce Avrupa Parlamentosu'nda, benim parlamenterlerimin karşısına çıkıp, "Siz Sevr'i kabul edin" deme cesaretini bulamazlardı.

Yine o ünlü halk deyiimiyle düşünüp, "Söyleyene değil, söyletene bak!" demeliyiz. Eğer, bu kişiler böyle bir cesareti kendilerinde bulabiliyorlarsa, onun kabahatini elbette kendimizde aramak zorundayız.

Siz bir devleti yıkıp onun topraklarını istediğiniz şekilde bölüşeceksiniz; ama oradan bir avuç insan çıkacak, -Atatürk, arkadaşları, aziz şehitlerimiz- hayatları pahasına yeni bir devlet kuracaklar; Türkiye Cumhuriyetini kuracaklar, sonra da o güçler çıkacak diyecekler ki, "Siz soykırımı yaptınız!"

Bu durumda biz demeliyiz ki: "Efendiler, esas soykırımı, esas katliamı sizler yaptınız."

Biz bunu bugüne kadar niye söylemedik? Doğrusu, bir bakıma bu da bizim ayıbımızdır; bu da bizim tarihi gerçeklerimize sahip çıkmayışımızdır. Ama şimdi diyelim ki, "Geç olsun temiz olsun!" Hiç olmazsa bugünler, bu olaylar karşısında artık bu katliamları yapanlara, birçok toplumun insanını aldatanlara kendi çıkarları için, hani diyorlar ya; "Medeniyet çatışması" medeniyet çatışması falan değil, menfaat çatışması. Bu menfaat çatışmasının elbette ki, birtakım toplumların hayatı pahasına olacağını bütün dünya biliyor, bütün dünya da görüyor. Maalesef Danvin haklı çıkmaktadır; kim güçlüyse o, gücünü üstelik demokrasi adına, demokrasiyi katlederek kullanıyor, insanlık adına, insanlığı katlederek kullanıyor, ve bunu da birtakım toplumlara zorla kabul ettirmeye çalışıyor.

Bu toplumlar belki bunları kabul edebilir, ama biz asla! Değerli konuklar; bu ülke bizimdir ve bu ülkenin, yine buradan söyledim, söylemeye devam ediyorum; her çakıl taşı bizim için kutsaldır. Boşuna denmedi: "Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır / Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır" diye. Vatanımız için ne gerekiyorsa onu yapacağız. Bundan da hiç kimsenin şüphesi olmasın. Dünyanın hiçbir toplumu, hiçbir ülkesi de, sakın ola ki kendisini bizden daha üstün görmesin. Başkaları kadar biz de güçlüyüz, kimse şüphe duymasın. Burası anavatan, ama unutmayalım Kuzey Kıbrıs da yavru vatandır. Nasıl ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin Misak-i Milli hudutları içerisinde her santimetre karesi kutsaldır; bana göre Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti hudutları içerisinde de, o ülkenin her çakıl taşı benim için kutsaldır.

İnanıyorum ki, bugün bu panelde çok değerli panelist arkadaşlarım, Sayın Hasanoğlu'nun da söylediği gibi, tarihin gerçeklerini gündeme getirecekler ve Avrupa Parlamentosu'ndaki ülkemizi suçlamaya kalkışan efendilere de gerekli ders buradan verilecektir.

Bu söylediklerimin hepsi bu dosyada mevcuttur. Bunu da özellikle belirtmek istiyorum: Kim, kaç milyon, ne kadar insanı katletti?

Hepinize saygılar sunuyorum.

SUNUCU- "Tarihte Türklere Yapılan Katliamlar" konulu paneli yönetmek üzere Başkent Üniversitesi Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Unsal Yavuz'u davet ediyorum.

Şimdi panelistlerimizi davet etmek istiyorum: Emekli Büyükelçi Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Emekli Büyükelçi Sayın Gündüz Aktan; Türk Tarih Kurumu Ermeni Araştırmaları Başkanı Prof. Dr. Hikmet Özdemir; Emekli Büyükelçi Dr. Bilal Şimşir ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürü Doç. Dr. Yusuf Sarımay.

OTURUM BAŞKANI (Prof. Dr. UNSAL YAVUZ)- Sayın Rektörüm, sayın rektör yardımcılarım, -Mütevelli Heyet Başkanımı göremedim- Sayın Mütevelli Heyet Başkanım, sayın bakanlar, milletvekilleri, değerli meslektaşlarım, dekanlar, merkez okul müdürleri, değerli basın mensupları, öğrenciler -herhalde unuttuğum kimse yok- ve Silahlı Kuvvetlerimizin de değerli mensuplarını burada görüyorum, onlara da hoş geldiniz diyorum.

Bugünkü konu oldukça önemli bir konu, Sayın Rektörüm ve Araştırma Merkezi Müdürümüz Sayın Enver Hasanoğlu hocam da çarpıcı bir şekilde olayı vurguladılar. Onun için ben o konulara bir daha girmeyi arzulamıyorum, hemen de, konularında uzman olan değerli panelistlere söz vermeyi arzularım, ama açıklayıcı bir iki noktayı da eklemeyi uygun görüyorum.

Soykırım veya katliamı, hiçbir zaman insanın insanı öldürmesi şeklinde de almamak lazım. Çünkü çok değişik kırımlar var, katliamlar var, soykırımlar var. Örneğin elimde Sefa Yürekel'in "İnsanlık Suçları" diye değerli bir kitabı var. Kitabı herkese öneriyorum, çok açıklayıcı şeyler var. Hem tarihte çeşitli devletlerin, dünyanın, kürenin çeşitli yerlerinde yaptığı katliamlar ve dolayısıyla, hem bize tarihimizde Bulgaristan'da,

Yunanistan'da, Ulusal Bağımsızlık Savaşımız sırasında Batı Anadolu'da, hatta daha yakına geldiğimiz zaman Kıbrıs'ta, hatta daha da yakına geldiğimiz zaman Güney Anadolu'da masum insanlarımıza ve güvenlik güçlerimize verilen zararlar söz konusu.

Dolayısıyla, bütün bunların söz konusu edileceği toplu tartışma da bugün, burada gerçekleşecek. Aslında Sayın Rektörüm'ün de vurguladığı gibi biz tarihimiz boyunca hep uzlaşmacı olduk. Hiçbir konuya duygusal girmedik; dişe diş, kana kan, göze göz demedik. Hep uzlaşmacı göründük, ama gerek çevremizden, gerekse dostumuz olacak ülkelerden bize karşı yönetilen suçlamalar, artık sabırları taşıran bir noktaya geldi. Dolayısıyla, artık biz de bunları gündeme getireceğiz. Artık dünya, Türklere "Barbar Türkler, insanları kestiler, biçtiler" deyip suçlamaları bir tarafa bıraksın. Artık bizlerin de bir taraflarda, küresel birtakım organlarda, haklarımızı kovuşturma ve savunma konumumuza geldiğimizi burada göstermek istiyoruz.

Bunu neden göstermek istiyoruz? Bir Ermeni soykırımının gürültüsü koparılıp, gidiyor; bütün dünya velveleye boğduruluyor. Ne dendi? "Bu işi tarihçiler çözsün." Tarihçiler çözdüler. Tarihçiler, Ermenilere "Alın belgelerinizi, gelin kardeşim" dediler. Böyle bir buluşma Avusturya'da gerçekleşti ve aldığımız duymalara göre, Türk tarafının açtığı belgeler 50'ye ulaştığı zaman Ermeni tarafı; "Biz, masadan kalkıyoruz" dediler ve kalktılar. Şunu gördüler; O dünyayı ayağa kaldıran iddialarının hiçbiri gerçek değil, hiçbir tutarlı tarafı yok. Dolayısıyla, biz artık bu Ermeni soykırımını teranelerini, vaveylalarını kenara kaldırıp atıyoruz. Biz de ülkemizi savunma yolunda artık defansif oynamayı bırakıp, ofansif oynamaya başlıyoruz. Galiba bunun tam zamanıdır.

Neden tam zamanıdır? Yüzyıl boyunca, sosyo-ekonomik, kültürel uygulamalarla Batı, bütün gücüyle üzerimize geldi. Bir Doğu sorunu öküzü yarattı, bir hasta adam imajı yarattı; ve bu işi kökünden kazımaya karar verdi. En sonunda da Birinci Dünya Savaşı ve Sevr'i gündeme getirdi, ama bu Sevr hayalleri, Anadolu'nun bağrından çıkan, "Ya bağımsızlık, ya ölüm" haykırışıyla kâbusa döndürüldü ve bu Sevr projesi yırtılıp, suratlarına çarpıldı, bu iş burada bitti. Bittiğini sandık, aslında bitmedi. Bitmedi; çünkü Sevr; Batıların her zaman kafasında vardı ve İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği soğuk savaş ortamında çeşitli yöntemlerle

tekrar üzerimize gelmeye başladılar ve son on yılda, artık bunlar dayanılmaz hale geldi. Bu kabul edilemez ısrarlar ve istekler, dayatmacı politikalar karşısında Türkiye, yine aynı Sevr projesine benzer duruma geritirilme yolunda, sosyo-ekonomik, kültürel birtakım dayatmacı isteklere hedef oldu. Maalesef bunların birçoğu da "Yes man'ci yönetimler" tarafından kabul de edildi.

İşte geldiğimiz noktada artık, bu Sevr dayatmalarına, nasıl Mustafa Kemal Atatürk "dur" dediyse; onun kuşakları olarak "dur" deme aşamasındayız. "Dur" deme aşamasındayız, çünkü "Sevr yine geliyor?" dediğimiz zaman, içimizde Erol Manisalı hocanın dediği gibi, "İçimizdeki Danimarkacılar" değil, ama "İçimizdeki Brükselciler" bize dediler ki; "Siz saçmalıyor-sunuz, rüya görüyorsunuz." İşte, dün Sayın Rektörümün de vurguladığı gibi, Jack Tubo adlı bir Fransız parlamenter, Türkiye Avrupa Birliği Karma Parlamento Komisyonu'nda "Siz, artık Sevr'i tanınmalısınız" demeye kalktı. Sevr geliyor muymuş, gelmiyor muymuş; yoksa tehlikeli gören bizler hayal mi görüyormuşuz, gerçekleri mi konuşuyormuşuz bu böylece ortaya çıktı. Tabii, patronu Chirac, "Türkler artık tarihiyle barışsın" diye bir önergeyi ortaya atarsa, biz tarihimizle hiçbir zaman küs olmadık. Tam tersine, tarihimizle gurur duyduk. Bizim iki bin yıllık şanlı tarihimiz var. Orada kimsenin bize öğreteceği de yok. Eh, onun parlamenterleri de böyle der. O öyle konuşunca yalnız mı kaldı, **Matsakiz** ortaya çıktı dedi ki; "Türkler Ermenileri, Rumları kestiler, şimdi de Kürtleri kesiyorlar." Bakınız, hemen legolar birleştiriliyor ve Türklere karşı bir kompozisyon, bir saldırı; planlı bir biçimde devreye sokuluyor.

İşte onun için bu toplantı, artık bu Sevr istemlerine, "Dur, ne yaptığını bil" deme toplantısıdır. O nedenle ben uzatmadan sayın konuşmacılara hemen konuyu aktaracağım. Konuşmacılar, hepimizin tanıdığı saygın kişilikler. Emekli Büyükelçi Sayın Gündüz Aktan, ülkemizi dışarıda yıllarca, onurla temsil etmiş bir diplomatımızdır ve kendisi Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı'dır. İlk sözü kendilerine vereceğim; konuşma planımız şöyle: 15'er dakika. Gönül isterdi ki saatlerce bu konuyu tartışalım, ama önce ilk turda 15 dakika vereceğiz, sonra belki unutulmuş ilaveler söz konusu olabilir, 5'er dakika daha ilave edeceğiz ve tüm konuşmalar bittikten sonra da kalan süre içinde sınırlı olarak bir soru-cevap periyodu yapacağız ve gönül rahatlığı içinde buradan dağılacğız.

Evet, Sayın Büyükelçim; ilk söz sizde. Buyurun efendim.

GÜNDÜZ AKTAN (*Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı*)- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Önce Başkent Üniversitesi'ni bu toplantıyı tertiplemiş olmaktan ve bu konuyu seçmiş olmaktan dolayı içten kutlarım.

Sayın Rektörün söylediği gibi gecikmiş bir toplantı bu; çok gecikerek bu konuyu ele alıyoruz. Bunu çok çok öncesinden ele alıp, tartışmamız gerekirdi; ama bunun nedenleri var. Bu nedenleri sizlere anlatmaya, görüşlerimi paylaşmaya çalışacağım.

Olay, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış döneminde ortaya çıkıyor. Gerileme ve yıkılış döneminde bu süreçte, bir yandan Balkanlar, öte yandan Kafkaslar'dan Türk ve Müslümanlar, o bölgenin Hristiyan toplumları ve devletleri tarafından Anadolu'ya doğru itiliyorlar. Balkanlar'daki Hristiyanların isyanlarını ve bağımsızlık yolundaki mücadelelerini biliyoruz. Kafkaslar'da ise; Rus faktörü var, Rus Çarlığı faktörü var. Bu 1821 Yunan İsyanı'ndan alınıp 1922, yani Büyük Taarruz'un sonuna kadar geçen 100 yıllık dönemde ne kadar insanımız bu mücadelelerde öldü, -sivillerden bahsediyoruz- ne kadarı Anadolu'ya sürüldü? Ne yazık ki burada bir Türk tarihçinin değil, İrlanda asıllı bir Amerikalı'nın yazdığı kitaptan bu rakamları size vereceğim. Batılılar arasında belki de, tek dürüst ve onurlu kişi Justin McCarty. Rakam Yunan isyanı ile başlıyor, 1920'ye geldiğimizde 5 milyon ölü ve 5 milyon 300 binin üzerinde Müslüman ve Türklerin Anadolu'ya göç zorunda bırakılması var. Bunu, dünyanın en büyük soykırımı diye kabul edilen Yahudi soykırımıyla mukayese edersek; -daha geçenlerde çıktı biliyorsunuz- 60' inci yıl dolayısıyla Auschwitz'in 5 milyon 100 bin Yahudi burada, bu ölüm kamplarında öldürüldü. Ama Yahudi soykırımı bu olaylardan, bazılarından 100-150 yıl sonra, yani zaman içerisindeki nüfusun artışı da göz önüne almamız lazım. O zaman şöyle bir durumla karşılaşıyoruz; 5 milyon ölü. 5 milyon insanın Anadolu'ya gelişi ki, bugünkü nüfusumuzun yüzde 40'ının kaynağını oluşturuyor bunlar.

Dünyanın en büyük; soykırımsa soykırımını, katliamsa katliamını ve en büyük exodus yani göçünü oluşturuyor. Bu sürekli olarak gözümüzden kaçtı. Bizi topraklarımızdan, ki bu topraklar, yani biz şimdi Anadolu'yu vatanımız olarak biliyorduk, fakat Balkanlar da, Kafkaslar da bizim

vatanımızdı. Hiç kimse oraya fetih için gidip, sonra sömürgeymiş gibi bırakıp, gelmek amacını gütmedi. Oradan bizi geriye atanların bazen telaffuz ettikleri, fakat bazen söylemedikleri bir doktrin var. Bu, restitüsyon (restitution) doktrini, yani malı gerçek sahibine iade etme. Bu topraklar Türk toprağı değildir, Müslüman toprağı değildir, bunlar Hıristiyanların topraklarıdır, bunlar eski sahiplerine iade edilmelidir. Bu nedenle, Türkler ve Müslümanlar bu topraklardan atıldıklarında; uluslararası toplum bu vahşeti, hiçbir zaman hukuken suç olarak saymamıştır. Bunlar suç değildir, restitüsyondur, sahibine iade edilmektedir. Yine bu nedenlerle, buradan atılan insanların geriye dönme hakkı tanınmamıştır.

Şimdi bu iki yönüyle, bugünkü durumla mukayese et. Kıbrıs'ta Rumlar malum nedenlerle 1974 Harekatı'ndan sonra Güney'e gittiler. "Hepsi Kuzey'e geçecek, çünkü onların evleri, arsaları, işyerleri oradadır, buraya gidecekler". Yine restitüsyon var burada. Asıl sahibi o, oraya gidiyor. Yunan İsyanı'ndan sonra da aynı oldu, Kafkaslar'dan da. Bizden geriye giden yoktur, geriye gitme hakkı tanınmamıştır. Dolayısıyla tek yanlıdır. Bunun sonunda bir Yunan milliyetçiliğı "Helenizm" doğdu. Hepiniz biliyorsunuz, bu Osmanlı aleyhine genişledi, Cumhuriyet aleyhine de genişlemek için çabaladı ve bu milliyetçiliğın bir sınırı olmadı. Yani hedef olarak "Ben şuraya kadar gideceğim demedi" niye? Çünkü, restitüsyon denilen şeyin sınırı belli değildi. Anadolu da onların sayılabildi; Anadolu'nun da tümünü alabilirlerdi; yani bu yaklaşım karşı tarafta genişleme sınırları belli olmayan bir milliyetçilik yarattı.

Şimdi Türk ve Müslümanları yerlerinden etmekte uygulanan yönteme geçiyorum. Bu yöntemi 1991-1995 arasında Bosna-Hersek'te gördük. Orada ne yapıldıysa, burada Türk ve Müslümanlar'a da aynısı yapılmıştır. Nedir bu? Evvela militanların, çetelerin yerleşik yerlere saldırımları, oradaki insanları, sivilleri öldürmeleri, oradan atmaya çalışmaları. Ama belli bir aşamadan sonra, hele hele savaş da kazanılmışsa, ordular bu işi yapmışlardır. Kasabaları, köyleri yıkmışlardır, arazileri, tarlaları yakmışlardır, öldürmüşlerdir ve itmişlerdir belli bir istikamete doğru, insanlar, malını mülkünü, çoluğunu çocuğunu bile tam alamadan Güney'e Türkiye'ye doğru kaçmak zorunda kalmışlardır. Şimdi bu Bosna-Hersek'te mahkemesi görülen, -çeşitli davalardan ortaya çıkıyor- General Karadziç, Srebrenitsa'da yapmış olduklarından dolayı giymiş olduğu hüküm; soykırım hükmüdür. Lahey'de biliyorsunuz bunun

davası görülüyor. Demek ki Türkleri bu şekilde, vatanlarından atarken işlenen suç aslında soykırım suçudur. Bunu katiben hafif olarak söylemiyorum; soykırım suçunu 1948 Sözleşmesinin 2'nci maddesindeki tanımına göre söylüyorum.

Tabii bunun dışında o uzun yol boyunca bunları koruyacak hiçbir güç olmamıştır. Yani onlara, devletleşmekte olan bu ülkelerin silahlı güçleri veya Çarlık Rusya'sı; tüm devlet ve savaş hukuku sorumluklarından mahrum olarak, yoksun olarak cezalandırmak üzere, öldürerek göndermiştir Türkiye'ye doğru. Ondan sonra da Osmanlı zulmünü, yaptıklarını mazur göstermek için kullanmıştır ve bundan dolayı da bugün Türkiye'nin imajı, bütün Avrupa'da tahrip olmuş, bozulmuştur. Bizim imaj bozmamız, aslında 1800'lerin başından itibaren bugüne kadar devam etmektedir.

Bizim bunlara karşı tepkimiz ne olmuştur? Bizim tepkimiz, Cumhuriyet kurulduktan sonra geçmişi unutmak şeklinde olmuştur. Bunu yaparken de şöyle dedik: "Yani, büyük trajediler geçti, facialar geçti başımızdan, ama bu vatani kurtardık. O zaman geçmişe bakmayalım. Çünkü, bu insanlarla yaşayacağız, bu devletlerle yaşayacağız. Bunlara karşı kin gütmeyelim. Buradaki tarihi varlığımızı, tarihimizi unutalım, geçen geçmiştir. Biz, ileriye bakalım" ve bütün kuşaklar birbiri arkasından böyle yetiştirildi. Yani bu kuşaklarda intikam duygusu yoktu, intikam duygusu bu kuşaklara verilmedi. Bunun verilmemesinin başka nedenleri de var, "Biz canımızı zaten zor kurtardık bu mücadelede."

Kuvvet dengesi, bizim bir kez daha oralara gitmemize, vatan saydığımız, yurt saydığımız yerleri tekrar almamıza veya almasak dahi, sivil insanlar, halk olarak yerleşmemize imkân vermiyordu, böyle bir hayal yoktu. Bu Türk gerçekçiliği denen şeyin dışındaydı, ama karşımızdakiler böyle değildi. Onlar zaten yeni kurulmuş, genişliyor, genişleme imkânına sahip Batı toplumu, uluslararası toplum tarafından, zaten destekleniyorlar. Bu destekle onlar hâlâ elimizde bulunanları alma eğilimini içlerinde muhafaza ettiler, çocuklarına bunu okutmaya devam ettiler. Burası, Anadolu; tarihi bakımdan onların; bir tarafta Rumlar, bir tarafta Ermeniler; onlara aitti. Tarih uzundu, yarın öbür gün şartlar değiştiğinde ne olacağı bilinemezdi.

Bu yenilmiş ve yılgın psikoloji, bizim unutkanlığımızın, unutmamızın nedenlerinden birini oluşturuyor. Ama bunun dışında bir başka neden daha var, o da şu; Türkiye'de tabii karizma sözcüğü biliyorsunuz, en fazla istismar edilen, yanlış kullanılan sözcüklerden biridir. Karizma kelimesi, siyasi bilimlerde Max Weber tarafından ortaya atılmıştır. Max Weber, büyük liderin o olağanüstü karizmasıyla toplumu büyük bir felaketten, büyük bir başarıya bir tür anesteziyle geçirdiğini anlatır. Yani acılar, kayıplar unutulur ileriye bakarsınız. Yeni insan, yeni devlet, yeni toplum, yeni değerler yaratacaksınız; bu size büyük bir umut verir ve oraya geçersiniz. Atatürk'ün belki de, -bu konuda Max Weber inceleme imkânına sahip olsaydı- bu olağanüstü örneği bizi ileriye, geleceğe, Cumhuriyete çevirdi; geriye, arkaya bakmamıza yol açtı. Bu aslında belli ölçüde sağlıklı bir toplum da yarattı.

Fakat psikolojide bir kural vardır, "Büyük kayıplarınızın yasını tutmanız lazım." Bu ailelerde de böyledir, toplumlarda da böyledir. Türk milleti büyük kayıplarının yasını tutmamış bir millettir. Belki bizim bugün, bunca seneden sonra bu konuya eğilmemiz, işte bu yas sürecinin başlangıcı olacaktır. Tabii bu yas sürecine de başlamamızın nedenini unutmamalıyım. Eğer Ermeniler bizi rahat bıraksalardı, soykırım isatları olmasaydı; hiçbir zaman bu işe geriye dönüp bakmayacaktık. Şimdi geriye dönüp bakıyoruz. Evet, Türk milleti tarihiyle yüzleşmemiştir, ama sorun Ermeni sorunu değildir. Kendi büyük açılarıyla yüzleşmemiştir Türk milleti, büyük kayıplarıyla yüzleşmemiştir. Böyle bir yüzleşmeye eğer, bu toplantı ve bunun vesile olacağı yazılar, kitaplar yol açacaksa unutmamamız gerekir ki; bu çok zor bir yoldur, çok tehlikeli bir yoldur.

Ben, kaybın ne olduğunu ilk kez Yunanistan'da hissettim. Benim ailem Yunanistan'ın Arnavutluk sınırından geliyor, yani Yanya'dan. Ailemizin içinde, tabii tahmin edeceğimiz gibi bir Yanya nostaljisi her zaman olmuştur, ama o nostaljinin bana etkisi doğrusunu isterseniz olmamıştı. Ne zaman ki Yanya'ya gittim, ne zaman ki oradaki yıkılmakta olan Türk eserlerini gördüm; işte o korkunç bir duygu. Yani bu duyguyu hissetmek, bunun yasını, yani büyük bir kaybı hissetmek; hem çok zor, hem de çok açıkçası sizde hemen "Burası bizimdi, bizindir" duygularını uyandırıyor. Bugünün dünyasında bu çok tehlikeli bir şey, tehlikeli, fakat Türkiye'nin normalleşmesi için yasını tutması lazım. Türkiye kayıplarının yasını tutmadığı, kayıplarıyla yüzleşmediği için, bugün Türkiye'den çok

kolay toprak alınabileceğini zannedenler var. Türkiye'nin içinde de çok kolay toprak verileceğini umanlar ve sananlar var.

Bunların aşılması için, doğrudur Ermenilerin söylediği, Türkler tarihleriyle yüzleşmemişlerdir, yüzleşmeleri gerekir.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, Sayın Büyükelçiye çok teşekkür ediyoruz, çok düşündürücü bir konuşmaydı. Gerçekten, biz tarihimizin bu yüzüyle hiç yüzleşmedik, yüzleşmemiz lazım, yas da tutmamız lazım. Bunu biraz da yüksek sesle söylemekte yarar var, içeriye değil dışarıya karşı. İçeride de, tabii bir ulusal bilinçlenme açısından kuşkusuz böyle bir politika tam yerinde olacaktır, örtülecektir diye düşünüyorum.

Söze başlarken, sadece bir soykırım, etnik arındırma diye bir arındırma literatürde yok. Bu değerli çalışmadan, bazı başka soykırımlar da öğrendim. Sayın Büyükelçi konuşurken, "Acaba Kıbrıs'ta yapılanlar hangi soykırım çeşitlemelerine giriyordu?" diye ister istemez düşündüm. Örneğin bir fiziki soykırım var, etnik soykırım var, kültürel soykırım var, biyolojik soykırım var ki, kitapta dünyanın çeşitli yerlerinde İngiliz ve Amerikan uygulamalarının hangi soykırım çeşidine, grubuna girdiği konusunda da çok çarpıcı örnekler de var. Ekonomik soykırım var, bir grubun sosyal, siyasi, kültürel, askeri ve teknolojik olarak gelişimini veya zaruri ihtiyaçlarının giderilmesini önlemek için; maddi olarak yoksullaştırıp, iflas ettirilmesi ve teslim alınması. Kıbrıs'ta bunun hepsi var. Bu soykırım gruplandırmalarından bir veya birkaçına Kıbrıs'ta rastlıyoruz. Bulgaristan'da rastladık. Kuzey Yunanistan'da Batı Trakya'da rastladık ve en nihayet adamlar; dayak yeyip ülkeyi terk ederken Batı Anadolu'da yaptıklarına da rastladık.

Ekolojik soykırım var. Belki çoğunuz için yeni bir terminoloji. ABD'nin Irak'ta yaptığı önemli soykırımcı tehcir var, soykırımcı asimilasyon var, etnik temizlik var. Kıbrıs'taki ünlü Akritas Planı, bir etnik temizlik uygulamasının hareket noktasıydı, az kaldı da isteklerine, sonuçlarına ulaşıyorlardı. Bu arada, bu soykırım çeşitlemelerini de ben size iletme gereğini duydum; çünkü sayın konuşmacılar örnekleri ortaya koyduğu zaman o örneklerin hangi gruba girdiğini kolayca sınıflandırmak olanaklı diye düşündüm.

Efendim, ikinci sözü Prof. Dr. Hikmet Özdemir'e vereceğim. Kendisi Türk Tarih Kurumu Ermeni Masası Direktörü'dür. Son senelerde yurtdışındaki arşivlerde değerli çalışmalar yaptılar ve bunları yayınladılar yanılmıyorsam. Öyle mi Hikmet?

Peki, şimdi 15 dakikalık ikinci aşamayı sana veriyorum.

Prof. Dr. HİKMET ÖZDEMİR (Türk Tarih Kurumu Ermeni Masası Direktörü)- Teşekkür ederim. Sayın Rektörüm, saygıdeğer konuklar, meslektaşlarım ve öğrencilerimiz.

1940 yılında Amerika'da Pennsylvania Üniversitesi Tarih Bölümü 2'inci sınıf öğrencilerine bir anket dağıtılıyor, bilimsel anlamda daha sonra bunun sonuçları bir bilimsel dergide yayımlandı. Bu ankete göre bir sayfada iki sütun var, birinci sütunda birtakım sıfatlar var. Örneğin, yiğit, korkak, alçak, katil, ırz düşmanı filan gibi, yani negatiften pozitif kadar birtakım sıfatlar var bir sütunda. Diğer sütunda da, kavimlerin, milletlerin isimleri yazılı; Vietnamlılar, Fransızlar, Türkler, Çinliler, Ruslar şeklinde. Öğrenciler, yalnız dikkatinizi çekerim Tarih Bölümü Üniversite 2'inci sınıf öğrencileri. Öğrencilerden istenilen de çok kolay. Söz konusu olan sıfatlarla, diğer sütundaki uluslararası bir ilişki kurmaları isteniyor. Sonuç, öğrenciler ırz düşmanı, katil sıfatları Türklerle eşleştiriyor. Ben bu araştırmanın sonuçlarını yıllar önce öğrenmiştim. Aradan çok zaman geçti, bu üniversitede 4 yıl önce Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde siyasi tarih dersleri verirken, bu araştırmanın sonuçlarını öğrencilerimize de anlattığımı çok iyi hatırlıyorum.

Şimdi buradan başlamak istiyorum, "Acaba 1940'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde 18-19 yaşındaki çocukların, gençlerin biz Türkler için, hem de hiç tanımadıkları Türkler için katil, ırz düşmanı sıfatını yakıştırmalarının sebebi ne olabilir?" diye hep birlikte düşünebiliriz. Hepinizin yerine sesli olarak ben düşünmeye gayret edeyim; bunun bir tek nedeni vardır; çünkü 6-7 Eylül hadiseleri 1950'lerin sonuna doğrudur, Kıbrıs meselesi de sonradır. Ama 40'ların başında 19 yaşında gencecik öğrencinin böyle düşünmesinin bir tek nedeni vardır. O da Birinci Dünya Savaşı başladığı andan itibaren yapılan propagandadır; Türkiye aleyhindeki propagandadır. Esas itibarıyla söylemek istediğim şeylerden biri şudur: Osmanlı imparatorluğu, Sayın Büyükelçimiz çok güzel bir perspektif çizdiler, "Balkanlar ve Kafkaslar'dan göç eden, göç

etmek zorunda bırakılan Türk ve Müslüman unsurlar Anadolu'ya geldiler" dediler. Şimdi Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu'da yaşayan Gayrimüslim unsurlarından, özellikle Ermeniler için konuşuyorum, bir büyük ayaklanma planlanması sonucu bir kısmının zorunlu göçe tabi tutulduğunu biliyoruz, çok önemli bir kısmının da 4 yıllık savaş sürecinde ve savaştan sonra ve Lozan'a doğru geldiğimiz dönemde mülteci statüsünde Ortadoğu coğrafyasında ve diğer ülkelerde Fransa'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde yerleşmeyi tercih ettiklerini biliyoruz. Bunların hepsini saptamış durumdayız. Bugün diaspora adı altında, Ermeni diasporası adı altında faaliyet gösteren kesimler; Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde, işte bu Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'ndan giden Ermenilerin 3'üncü, 4'üncü kuşağıdır. Diplomatlarımızı 70'li yıllarda katleden de bu kuşaklardan gelen gençlerdir.

Diasporanın çeşitli kuşakları üzerine Amerika'da Avustralya'da bilimsel çalışmalar da vardır. Birinci kuşak için böyle şeyler söz konusu değil, ama üçüncü kuşakta, artık silahlı eylemlerle Türk diplomatlarını katletme derecesine kadar gözü dönmüş bir topluluk yetiştirilebiliyor. Tabii bu topluluklar 36 diplomatımızı, görevlimizi katlettikten sonra nedense birdenbire durdular; şimdi daha farklı yöntemleri kullanıyorlar. Esasında bugün yeniden, Sevr'in olduğu gibi bütün koşullarıyla birlikte dayatıldığı bir dönemi yaşamaya başlamış durumdayız. Tabii Amerikan Cumhuriyeti'nin temelinde olduğu gibi, bizim Cumhuriyetin temelinde de bu göçmenlik psikolojisi, mültecilik psikolojisi vardır, bizde de vardır. Bizde, Sayın Büyükelçimiz vurguladılar "Geçmiş unutmak şeklinde" bir tercihimiz olmuştur.

O zamanki devlet yönetiminin böyle bir tercihi ders kitaplarına da yansımıştı. O kadar ki, ben 2002 yılında bir profesör olarak Türk Tarih Kurumu'nda Ermeni Araştırmaları ile ilgili bir faaliyetin içine gelene kadar Ermeni meselesi hakkında hiçbir bilgiye sahip değildim. Bu nasıl bir eğitim sistemi ki profesör yaptığı adama dahi Ermeni meselesini öğretmiyor, öğretememiş. Bizim ders kitaplarımız Batı cephesini belki anlatıyordu, ama Doğu Cephesini ve Doğu Cephesi'nde kimlerle savaştığımızı hiç anlatmıyordu. Açıp bakabilirsiniz; merhum General Fahri Belen'in "20'inci Yüzyıl Tarihi" Osmanlı tarihiyle ilgili eserinde Ermeniler'den hiç söz edilmez. Sayın Büyükelçimizin saptaması çok

doğrudur "Bu geçmiş, bir tercih olarak unutulmuştur". Bu, aslında bir büyüklük anlamında anlaşılması gereken bir şeydir. Fakat ne yazık ki hiç kimse tarihi ve geçmişi unutmamış, özellikle mülteci olarak başka ülkelere gidenler kendi öfkelerini, yaşadıklarını, gözlemlerini savaş koşullarındaki değerlendirmelerini oraya taşımışlardır. Bunu kuşaktan kuşağa geçen bir kin ve öfke dalgası halinde, kabaran bir dalga halinde bugüne kadar getirmişlerdir.

Yine 1940'larda adını çok iyi hatırlıyorum Kerküklü bir şair Leyla hanımefendinin bir şiiri var. Diyor ki: "Hatıralarınızı yüklenip gidebilir misiniz?" Bizimkiler Balkanlar'dan, Kafkasya'dan hatıralarını yüklenecek vakte ve imkâna sahip değillerdi, ama Ermeni diasporasını bugün oluşturanlar bütün hatıralarını olduğu gibi naklettiler. Yani demek ki burada bizim ciddi bir yanlımız, eksikliğimiz var.

Üzerinde durmak istediğim bir diğer konu; Birinci Dünya Savaşı'yla beraber özellikle "Cihat Kararı"nın alınması ki, o cihat kararının alınması da zaten zorunludur. O günkü koşullarda bütün kaynakları seferber edebilmek için, bütün kesimleri seferber edebilmek için "Amerika Birleşik Devletleri'nde misyonerlerin faaliyetleri bunlardan etkilenecek" diye büyük bir endişeye yol açmıştır. Nitekim, 1921 tarihinde büyük Atatürk'ün bir Amerikan gazetecisine verdiği mülakatta işaret ettiği bir husus son derece önemlidir. Orada Atatürk özellikle misyonerlerin faaliyetlerine işaret ederek, "Onlar bütün bu olup bitenlerden dolayı, manevi açıdan sorumludurlar" der. Bunun üzerinde de düşünmemiz gerekir, yani misyonerlerin manevi sorumluluğu.

Şimdi çok milletli, çok dinli, çok dilli bir imparatorluk. Bu imparatorluk süreç içerisinde dağılmak, parçalanmak zorunda. Herkes kendi ulusal devletini kurmak için planlar yapıyor, kongreler düzenliyor; Türkler bir şey yapmak istedikleri zaman, yani Türk Milli Devlet'ini kurmak istedikleri zaman bu ayıp karşılanıyor. Bugün de hâlâ bu ayıp karşılanıyor, bazı aydınlarımız tarafından. Oysa bu coğrafya üzerinde Türklerin de kendi ulusal devletlerini kurma hakları olacaktı. Bu tarihi bir haktı, bu aynı zamanda kaçınılmaz bir durumdu. Yani imparatorluğun sahibi durumundaki bir ulus, kendi aklını başına topluyor, diyor ki, "Ben kendi ulusal devletimi kuracağım."

Burada konuşmamın birinci kısmında üzerinde durmak istediğim, bir başka nokta da şudur: Uluslararası ilişkilerde bir imaj sorunu, algılama sorunu var. Bu 19'uncu Yüzyıl sonu itibarıyla da vardı, bugün de aynı şekilde var. Fakat doğrusu bilimsel açıdan oturup bir araştırmak gerekir; Atatürk'ün Türkiye'si ile ilgili böyle bir sorun var mıydı, acaba Atatürk'ün Türkiye'sinde, 1930'lar Türkiye'sinde dünya bizi nasıl algılıyordu? Dış ziyaretler bir ölçü olarak kabul edilebilirse Sayın Rektörüm, Atatürk Türkiye'sinin dış dünyayla olan ilişkileri bir veri alınabilirse, bu Birinci Dünya Savaşı'ndaki imajın, propagandayla yaratılan imajın önemli ölçüde yüzeyselleşmiş olduğu görüşündeyim.

Buna bir örnek olarak İngiltere'yle olan ilişkilerimizi incelediğim için söylüyorum, onu gösterebilirim. Yani İngiliz kralının Türkiye'yi ziyaret etmesi, İstanbul-Çanakkale'ye gelmesi, İstanbul'a gelmesi, Atatürk tarafından karşılanması ve bu sırada Times gazetesinde enteresan bir haber. Times Gazetesi diyor ki; "Bugüne kadar Konstantinopol diyorduk, bu tarihten sonra İstanbul diye yazacağız" diyor. Londra'da ve İngiltere'de yaşayan Rumlar da ayağa kalkıyorlar "Siz bunu nasıl yaparsınız?" diyorlar. Şimdi, Birinci Dünya Savaşı'yla ilgili bütün bu parçalama planlarının arkasındaki devletin İngiltere olduğunu biliyoruz. Hatta şu kadarını söyleyeyim: İzmir'in Yunanlılar'a verileceği 1914 yılında İngiliz savaş kabinesine sunulan haritalarda belirtilmiştir. Oysa biz bunun dört sene sonra olduğunu düşünüyorduk; o zaman kararlaştırıldığını düşünüyorduk. 1914'te İngiltere, Yunanistan'a İzmir'i veriyordu.

Burada tabii Osmanlı'daki, Anadolu'daki Gayrimüslim unsurların Birinci Dünya Savaşı'ndaki durumunu incelerken şöyle bir düşünceye sahip olmamız gerekiyor: 1915 yılında bazı ayaklanmalar oldu ve bu ayaklanmalar sonucu Osmanlı Hükümeti ayaklanmalara katılan, yani siyasi harekete katılan, silahlı harekete katılan grupları aldı, etkisiz hale getirdi ve bunların önemli bir kısmını Suriye'ye, Mezopotamya'ya gönderdi. Bu yalnızca 1915 yılı için söylenebilecek şeydir. Oysa bugün bizim önümüze konan Türk-Ermeni ihtilafını değerlendirirken üç farklı evre vardır. Bunlardan birincisi sadece budur, yani bu ayaklanmalar ve ayaklanmalar sırasında, yani savaş altında bir krizin yönetilmesidir.

ikinci evre; 1916 Ocak ayından, 1918'e kadar neredeyse gelir, Doğu Anadolu'daki Rus işgali sırasındaki Ermeni katliamlarıdır, yani Ermenilerin Türkler'e yönelik katliamlarıdır. Burada ne kadar insanımızın öldürüldüğü çıplak belgelerle herkesin görebileceği şekilde Genel Kurmay Başkanlığımız tarafından, Askeri Tarih Başkanlığımız tarafından ve devlet arşivlerimiz tarafından orijinal belgelerle yayınlanmıştır. Hangi köyden, ne kadar insanımızın öldüğü toplam rakamları sanıyorum Arşiv Genel Müdürlüğümüz söyleyeceklerdir, 600 bin civarında. Sadece o 1916 Ocak'tan 1918'e kadar öldürülen Türklerin sayısıdır.

Bundan sonra üçüncü evre var; Mondros'la beraber silah bıraktıktan sonra, Suriye'ye, Mezopotamya bölgesine gönderilen Ermenilerin tekrar Anadolu'ya dönüşleri ve bunların dönüşleriyle beraber yer yer başlayan silahlı çatışmalar, katliamlar. Bunun hemen sonrasında da güneyde Fransız ve İngiliz işgaliyle beraber 1922 yılının başına kadar süren, - Maraş ve Antep'teki direnişler aşağı yukarı Ankara Anlaşması'ndan biraz sonra da devam etmiştir- Ermeniler ile doğrudan bizim çatışmamız söz konusudur ve Ermenilerin yaptıkları katliamlar söz konusudur. Doğu Cephesindeki Türk-Ermeni Savaşı ise; -ben ona Türk-Ermeni Savaşı diyorum, çünkü karşımıza artık bir Ermenistan Cumhuriyeti vardır ve onun bir -milli ordusu vardır, bize karşı savaşmıştır- Kazım Karabekir Paşa'nın kuvvetleri derslerini verene kadar, Gümrü Anlaşması'na kadar devam etmiştir.

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Osmanlı çökerken, dağılırken veya parçalanırken -hangi kavramı kullanırsak, kullanalım- belirli bir zamanda Balkanlar'dan ve Kafkaslar'dan Türk unsurlar, Müslüman unsurlar Anadolu'yu anavatan belleyip buraya sığmıyorlar. Savaş sırasında görülen, ortaya çıkan çatışmalar nedeniyle; Ermeniler ile ilgili olarak zorunlu göç kararı alınmıyor ve bu göç kararıyla Suriye'ye ve Mezopotamya'ya yerleştirilen Ermeniler daha sonra Sevr'den önce, yani General Allembey'nin Halep'e girmesinden sonra, General Allembey'nin de talimatıyla, aynı zamanda bizim ittihatçı Hükümetin de o konuda kararı'var, "Zorunlu göçte tabi tutulanlar tekrar yerlerine dönsünler" diyorlar ve bunlar yerlerine dönüyorlar. Bu şekilde yerlerine dönenlerin sayısı bir hayli yüksek.

Acaba Lozan'da ne oldu? Lozan ki bizim Türkiye Cumhuriyetimizin tapu senedidir, Türkiye devletinin tapu senedidir. Bu tapu senedi ingilizlere, Fransızlara, Avrupalılara kabul ettirilirken söz konusu olan o Osmanlı tebaası olan Ermeniler nereye gitti? Lozan'da olan şey şuydu: Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Lozan'a giden heyete tek bir sayfa halinde bir talimatı vardı. Onlara verdikleri talimatta örnek olarak; "Şu konu masaya sizin önünüze gelirse Ankara'ya soracaksınız. Şu konu masaya gelirse kendiniz karar vereceksiniz, ama bir tek konu vardı; Ermenilerin, eğer Anadolu'dan yurt isteme konusu masaya gelirse; kalkıp, bavullarınızı alacaksınız, Ankara'ya döneceksiniz". Yani diyor ki; "Bize dahi sormayacaksınız, döneceksiniz".

Dolayısıyla Sevr'den Lozan'a geçiş sürecini, eğer anlayamamış isek...
ikinci turda Lozan kısmına devam etmek üzere burada noktalıyorum.

OTURUM BAŞKANI- Evet, Sayın Özdemir'e teşekkür ediyoruz, aslında nereden kalktık, nereye geldik diye insan düşünmeden edemiyor, çünkü geçenlerde bir TRT iNT'te toplu tartışmadaydık, bir genç arkadaşımız; "Neden korkuyoruz, bir Kürt devleti kurulsun, ne olur ki, başımıza ne gelir ki? Ermenistan da kurulurken aynı korkuyu yaşadık, hiçbir şey olmadı" Evet, Lozan'da böyle bir tavır var ve Lozan sırasında büyük Atatürk'e soruyorlar, "Siz, bağımsız bir Ermenistan kurulmasına karşı mısınız?" diyorlar. "Hayır, sınırlarımızın dışında kurulacak olan bir Ermenistan'ı saygıyla karşılız" diyor. O zaman Türkiye'nin ipleri büyük Atatürk'ün elinde. Şimdi bir de geldiğimiz noktaya bakın, yavaş yavaş Kürt devletinin kurulmasını toplumda kabul edilebilir göstermeye yönelik, birtakım televizyon kanallarında yönlendirmeler başladı; çok uyanık olmak durumdayız diye düşünüyorum. Tabii eğitim sistemimizde çok büyük açıklıklar var. Hep, "Aman uzlaşmaz toplum görünümüne girmeyelim, o üzülmeyin, bu süzülmesin" derken geldiğimiz nokta bu.

Sadece Ermeni meselesi değil. Bugün üniversitede sorunuz, yabancı literatüre girmiş olan bir **kesffon doryon** diye uluslararası sorun var. Doğu sorunu, Şark meselesi. Sorun bakalım, üniversiteli öğrencilerimizden kimler biliyor, nasıl biliyorlar, ne anlıyorlar? Çeşitli zamanlarda sorduğunuz zaman; "Doğu, Güney, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'daki ağalık sistemi falan" deyip, kestirip atıyorlar. Böylesine Batı'dan bize yönelik olan ve devam da edeceği, artık bütün göstergeleriyle ortaya

çıkan uluslararası projeler karşısında toplumu bilinçlendirmezsek, yarın hazırlanacak tuzaklara çok çabuk düşeriz.

Evet, sözü değerli bir Büyükelçimize, bir başka Büyükelçimize; emekli Büyükelçimiz Sayın Bilal Şimşir'e veriyorum. Kendisinin bir de başka unvanı var, tarihçi kişiliği de var, çünkü yerli-yabancı arşivlerdeki çalışmaları ve yayınlarıyla tanınıyor. Ben hemen sözü kendisine bırakıyorum.

Buyurun Sayın Büyükelçi.

BİLAL ŞİMŞİR (Emekli Büyükelçi, Tarihçi)- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Hemen unutmadan söyleyeyim: Atatürk 1925 yılında kayınpederi Muammer bey'e bir aile sohbetinde "Son 10 yılda, -yani 1915'den,1925'e kadar kastediyor- Türk milleti 8 milyon telefata verdi". Bu sözleri İzmir'deki İngiliz Konsolosun kulağına gidiyor, ben de İngiliz belgelerinden öğreniyorum, -bu belgeyi, İngiliz belgelerinde Atatürk diye benim 8 ciltlik bir kitabım var, onun 5'inci cildinde var- Sayın Büyükelçi Aktan gayet yerinde bir saptamayla "Bu iş Balkanlar'da ve Kafkaslar'da başladı, sonra Anadolu'ya kaydı" dedi, yani Türklere karşı yapılan katliamlar. Buna, ben de şu eklemeyi yapayım: Bu işin temelinde milli devlet felsefesi yatıyor. Durup dururken katliam yapılmıyor. Bir milli devlet felsefesi var, bu milli devlet felsefesinin en basite indirgenmiş şekli; "Her milletin, etnik toplumun bir devleti olacak. Her etnik milli devlet içinde yalnız bir millet olacak" Yani Yunanistan kurulursa yalnız Yunanlılar olacak. Böyle olunca, yani bu radikal görüş böyle olunca; oradaki Türkler'e ya yok olmak, ya def olmak düşüyor. Başka yolu yok.

Balkanlar'da bunun uygulaması, bunun çok acıklı uygulanması oluyor ve Yunan ayaklanmasıyla, Mora'daki 1821'de başlayan Yunan ayaklanmasıyla -onlar bağımsızlık savaşı diyorlar-, başlıyor ve çok feci bir şekilde katliamlar yapılıyor. Orada yeterince askerimiz yoktu ve bizim halkımız küçük küçük kalelere sığındılar ve teker teker o kalelerden anlaşmayla teslim alındılar ve teslim alınır alınmaz hepsini katlettiler. Mora'nın merkezi Treephollyche şehriydi. Treephollyche'de o tarihte 1821'de 35 bin Türk vardı, anlaşmayla teslim oldular. Çünkü aylarca aç kaldılar ve teslim oldular, hatta teslim almak için şu şantajı da yaptılar:

Kalenin önünde bizimkilerin, kalenin içinde olanların görebileceği yerde, "Teslim olmazsanız hepsini öldüreceğiz" diyerek, teker teker 60 Türk'ü öldürdüler. Bu manzaranın yanında 400 tane de Avrupalı subay var. Yunan ayaklanmasını, biz yalnız Yunanlılar yaptığımızı zannediyoruz.

Bütün Avrupa'dan Helenler, **Fil Helenler**, dalga dalga para yardımı, subay yardımı, asker yardımı gönderdiler. Şu kitap "**Drees my that grease my steel be free**" bu söz, İngiliz şairi Byron'un bir şiirinden alınmıştır. Byron, Yunan ayaklanmasına katılmıştır ve orada hastalıktan ölmüştür. Bunu yazan da gene bir Yunan dostu **Flalen'dir**, fakat bunun içinde Türk katliamlarına dair korkunç, tüyler ürpertici şeyler vardır. Mesela 9 Ekim 1821'de Treephollyche teslim alınıyor, aynı gün 10 bin kişi katlediliyor. Zenginler bir tarafa ayrılıyor, onlardan hayatlarına karşılık servetlerini, paralarını alma hesaplanıyor ve bir kısmı "servetini nereye sakladın" diye işkenceyle öldürülüyor. Bir kısmı kurtulmayı başarıyor, Hamdullah Suphi Tanrıöver'in sülalesi bunlardandır. Suphi Paşa'nın sülalesi, bu para karşılığı canlarını kurtarmış olanlardandır. Mısır'a gidiyorlar, Mısır'dan İstanbul'a dönüyorlar, canlarını kurtarıyorlar.

Bu, bütün kasabalarda böyle devam ediyor. Navarin Ağustos 1921'de teslim alınıyor ve Türkler katlediliyor. Bilmem Patras, Eğriboz, Zeytin, Lepantof vesaire, say say bitmiyor. Mora'nın doğusunda upuzun bir ada vardır. Eğriboz adası, şimdi buna Rumlar Kalkis Adası diyorlar, Venedikliler de Negroponte diyorlardı. Bu ada silme Türk adasıydı, hepsi katledildi. Bu katliamları ve bunu Avrupalılara gülerek anlattılar; "Türkler nerede kaldı? Ay, Türkleri yuttuk" diye. Ben Tuna vilayeti Türklerindenim, Şumnu sancağındanım. 1877-1878 savaşında benim dedem Tuna cephesinin Karahasanköy muharebesinde şehit düşmüş. Onun kızı, babaannem; 8 yaşında öksüz, yetim kalmış. Ben onun anılarını dinledim, kulaklarımda hâlâ çınlıyor. Mesela bir olay; bizim o bölgeden yaklaşık 50 kusura köy, Ruslar gelirken göçe kalkıyorlar, Ruslar Zıştoy'dan giriyor, batıdan, bizim mntıkaya göre batıda kalıyor. Batıdan Osman Pazarı'na doğru, bizimkiler Osman Pazarı'na doğru yürüyorlar, Osman Pazarı'na gelince ikiye ayrılıyorlar. Birisi Varna'ya gidelim, Varna'dan gemiyle kendimizi Anadolu'ya, İstanbul'a atalım. Bir kısmı güneyde Edirne'ye ulaşalım diyorlar, Kazan geçidi var orada Kotel diyorlar, Kazan geçidi. Bu 30 köyün ahalisi Kazan geçidine gidiyor ve bir tek kişi kurtulmuyor, Kazan geçidinde Rus kazaklarıyla Bulgar çeteleri beraber şey ediyorlar,

yalnız henüz konuşma bilmeyen 1-2 yaşlarındaki küçük çocuklar alınıyor, Tırnav'da Bulgar ailelerine dağıtılıyor ve bunlar Bulgarlaştırılıyor. Bu olayı, bana çok sonra anlattılar. Oraya gelince bizimkiler susuyorlardı, "Ne oldu?" Babaannemin bir lafı vardı, "Canımızı Edirne kırığına atamadık ki, kaldık ki" Edirne kırığı dediği Trakya idi, Trakya lafını bilmezdi, Edirne kırığı derdi; yani Edirne kırığına canlarını atabilirlerse. Ama Edirne kırığına canlarını atanlar da nasıl oldu?

Bu işin nasıl organize edildiğini, ben üç yıl kitap yazdım. Sırf üç yıl için, Rumeli'den Türk göçleri ve bu olayı anlatan, sırf bu olayla ilgili, yani 93 Harbi'ndeki. Bu annemin anlattığı, ben sonra tarihçi oldum güya, tarihçi olacağım, asistan oldum, bakıyorum, karıştırıyorum o dönemin kitaplarını, işte Şıtkı var, askeri tarihte Plevne var, siyasi tarihte de Ayastefonos Anlaşması var, Berlin Anlaşması var. Bizimkiler hiç yok, insan yok. Sanki boş bir alanda iki ordu savaşıyor, fakat insan yok. Halbuki bunu araştırmayı yaparken de Fransa dedi. Fransızlar tarihin sosyal tarafına bakıyorlar, mesela büyük ihtilalde Bastiy zindanına saldırırken, şöyle bakıyorlar: "Vay o tarihte Bastiy Bölgesinde ne kadar ekmek fırını vardı, ne kadar nüfus vardı, kaç kişi açtı, nasıl yaşıyorlardı?" Bunları anlatıyorlar, halbuki bizde bu taraf hiç yok ve Yunan ayaklanmasında, o Yunan ayaklanmasında bütün Mora'daki Türkleri kılıçtan geçirdiler. Bizim ne sanatımıza yansımıştır, ne edebiyatımıza yansımış, ne de tarihimize yansımıştır. **Ver De Laukre** diye ünlü bir Fransız ressamı vardır, o savaşta, güya o da imajına hayalin "Sakız Adası'nda Rumları katletmişiz" diye, "Sakız Katliamı" diye bir tablosu vardır, Louvre Müzesinde sergilenir. Hani bizim tablolarımız? Hani bizim edebiyatımız? Şair Azam Hamit, yarı uzun ömründe, mesela bir örnek olarak söylüyorum, uzun ömründe 85 yıl yaşamıştır, Allah rahmet eylesin, yarım asırda altı tane savaş görmüştür. Altı savaşta altı satır yazmamıştır, ama Endülüs'ü anlatmıştır, Pencap'ı anlatmıştır, Tarık'ı anlatmıştır, hayal dünyasında dolaşmıştır. Bu mudur edebiyatımız? Bu mudur? Yani Rus edebiyatına bakıyoruz, Harp ve Sulh'u yazıyor, kendi tarihinden örnek alıyor. Benim tarihim havalarda dolaşıyor, benim edebiyatım. Müziğimde yok, edebiyatımda yok, kültürümde yok ve bu' kitabı da okuyan yok. "Kerpiç keper kitap yazılmıyor, **Reedable Size'lı** kitap yaz da okuyalım" diyorlar.

Rusların bu 93 Muharebesini, 93 Savaşını 1877...Savaşını hazırlarken, başka Türk-Rus savaşlarında olmayan bir şey yapıyorlar. Biliyorsunuz,

bir düzine savaşımız vardır Güney Türkleri olarak. Kazan Türkleri'nin de 25 tane savaşı vardır Ruslarla, bizim de 12 tane savaşımız var, ama ötekilerde olmayan bir şey yapıyorlar. 76 yılında daha savaşa bir yıl varken, Bulgaristan Mülki İdari Teşkilatı diye bir teşkilat kuruyorlar. Bir taraftan Başkomutanlık var girecek, ama Başkomutanlığın yanı sıra bir tane sivil örgütlenme şeyi var. Bunun başında da gayet gaddar bir Pandislavist adam koymuşlar, Prens Vladimir Çaykaski diye. Bunlar daha savaş başlamadan önce masaya yatırıyorlar Osmanlı İmparatorluğu'nun Tuna ve Edirne vilayetlerini. Tuna vilayeti, biliyorsunuz Balkan'ın kuzeyinde, Tuna'yla Balkan Sıradağları arasında, Edirne vilayeti de, Balkan Sıradağlarından Ege'ye kadar bölüm. Bir yatırınca şunu görüyorlar: Tuna vilayetindeki nüfus 1130000 Bulgar var, 1125000 Türk var Tuna'da. Güneyde Edirne vilayetinde ise, Bulgarların nispeti daha az, Türkler daha da yoğun. Bir de toprak mülkiyetine bakıyorlar, toprak mülkiyetini inceliyorlar, Tuna vilayetinde işlenebilen toprakların yüzde 75'i Türklerin elinde, yüzde 25 Bulgarların. Birinci prensip; "Böyle bir yerde üniter bir Bulgar Milli Devleti kurulamaz" Bunu yazıyorlar, Rus belgelerinden kendi konuşmalarından bunları inceledim. Fransa'da bunların hepsini buldum, Rusçalarını da. Rusça, Bulgarca da biliyorum ben. Onların orijinal kaynaklarından yararlandım.

Diyorlar ki; Prens Çaykaski "Bu nüfusu buradan ya def etmek lazım, ya yok etmek lazım." Mutedil insanlar da var grupta. "Nasıl olur, olacak şey mi, Avrupa ne der?" diyor. Çaykaski'nin aynen lafı "Avrupa'nın bana söyleyeceği sigara dumanı kadar gelmez." Vız gelir, tırıs geçer demek, yani Türkçe'si bunun ve ekliyor "Yumurta kırmayı göze alamayan, omlet yiyemez" diyor ve devam ediyor "Tarihi anlarda, tarihi kararlar vermek lazımdır. Türkleri, ilk akla gelen şey nüfus mübadelesi yaparsın, madem ki kuracağın Bulgar devletinin içinde bu kadar Türkleri istemiyorsun, güneydeki Bulgarları kuzeye al, kuzeydeki Türkleri de güneye gönder, "diyor, Bu kafalarında hiç yok. iki şey düşünüyorlar. Birincisi ve uygulamaya da başlıyorlar; Tuna vilayetinden ve Edirne vilayetinden Türkleri, Rusya içine dağıtmak. Bunun küçük çapta uygulamasına da başlıyorlar. Savaşın ilk aylarında esir aldıkları askerlerle birlikte sivil halkı da toplayıp gönderiyorlar. Buna Savunma Bakanı Milutin engel oluyor. "35 milyon insanı sen sürebilir misin? Sen söyle olacak iş miydi senin yapacağın şey?" diyor. Daha sonra sürgün kalıyor.

Bu defa bunları göç ettirmek. Ama göç ettirmek için de toprağına bağılı bir insan, kitle kolay kolay göç etmez, yani kolay değildir bir insanı göç ettirmek. Bir berber olsa, küçük sanatkâr; çantasını alır her yerde sanatını icra eder. Ama toprağına bağılı kişinin göç ettirilmesi zor. Bunun için üç aşamalı bir şey hesaplıyorlar, ilkönce Bulgar Gönül Tavırları kuruyorlar, bunları silahlandırıyorlar; Türklerin üzerine bunları saldırıyorlar, ama emin değiller, "Bulgarların gücü yetmez buna, bu Türkleri buradan söküp atmaya" diyorlar.

ikinci aşama; Türklerin üzerine Don Kazaklarını salıyorlar. Don Kazakları süvari ve mızraklı insanlar; bunlar büyük ordu birliklerinden ayrılıp, 30 kilometre, 40 kilometre, 50 kilometre içlere dalıyorlar, köylüleri vuruyorlar. Bunun izahını da şöyle yapabiliriz diye düşünüyorlar: "Bunların nasıl olsa başı bozuk, bunlar kontrolden çıkmış, yani Başkomutanlık bunlara hükmedemedi falan" diye bunu tevhit etme yolunu da önceden düşünüyorlar, ama bu da yetmezse o zaman büyük Rus ordusu devreye giriyor ve Rus ordusu Türkleri defetmek için birkaç kere devreye giriyor. Önce, bir gece yarısı Zıştovi'den Tuna'ya atıyor Ruslar. Tuna kıyısında bulunan Zıştovi kasabasındaki Türleri temizliyorlar Rus Ordusu. Daha sonra birçok köy ahali Ruslar'dan kaçarak Bela Ormanı'na sığınıyor. Rus Ordusu Bela Ormanmdaki kitleleri de temizliyor, ondan sonra daha büyük bir katliam 1878 Ocak'ında Edirne-Harmanlı arasında büyük bir göçmen kafilesi Edirne'ye ulaşmaya çalışıyor. -Yabancı gözlemcilerin, muhabirlerin tahminine göre 50-60 bin insan var bu göç kafilesinde- General Burkov ordusu öncü kuvvetleri bu kafileyi, bu kitleyi top atışıyla imha ediyor ve sonra da "Soran olursa, bunları asker zannettik" diyor. Bazı fotoğrafları da, gravürleri de yayınladılar o zaman.

Benim tahminim, tabii kesin rakam bulmak zor, biz Osmanlı istatistiğini gerçek anlamda Cumhuriyet'te yerleştirdik. Parasının hesabını bilmeyen hacı ağa gibi, nüfusunu da tam bilmeyen, sayımını suyumunu bilemeyen, bir de o kargaşa içinde tam sayıyı tespit etmek zor, ama yabancı belgelerde, -bu kitapların çoğu yabancı belgelere dayanıyor- benim tespit edebildiğim kadarıyla, yani yaklaşık olarak 1.5 milyon kişi, yani bunlar göç edenlerle birlikte, fakat yarım milyonu geçiyor.

Bana 15 dakika veriliyor, yalnız Ermeni meselesinde benim 16 cilt kitabım var. Bunların adlarını söylemek bana yetmez.

Peki, teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Sayın Şimşir çok teşekkür ederim. 15 dakika değil, tam 20 dakika verdim size; çünkü o kadar heyecanlı ve güzel konuşuyordunuz ki kesmeye kıyamadım.

Şimdi, Sayın Sarıay meslektaşımıza söz vereceğim 15 dakika tabii. Devlet Başkanlık Arşivi Genel Müdürü; arşivlerimizde bulunan Ermenilerle ilgili çok değerli dokümanlar yayınladı cilt cilt. Böylece Ermenilerin "Türkiye Cumhuriyeti arşivlerini açmıyor, çalışmıyoruz falan" yaygaraları bir ölçüde bitirilebildi. Bilmiyorum bize karşı yapılan katliamlarla ilgili çalışmalar oldu mu, yayımlar oldu mu? Şimdi kendisinden bizzat bu konuları *alacağız*.

Buyurun efendim.

Doç. Dr. YUSUF SARINAY (Başbakanlık Devlet Arşivi Genel Müdürü)- Sayın Rektörüm, değerli konuklar; bu dağıttığımız çizelge bizzat biraz önce Hikmet Özdemir hocamın da bahsettiği belgeli, tutanaklara bağlı olan katliamların listesidir. Hemen peşine de doğrudan tespit edilemeyen, yani kimin öldürüldüğü tespit edilemeyenlerin listesi vardır, aşağı yukarı tespit edilebilen sivil Türk'ün ölümü Anadolu'da bir milyon civarındadır aslında. O gerçeğin altını çizdikten sonra konuma dönmek istiyorum.

Efendim, çok değerli konuşmacılardan sonra söz almak benim için elbette bir dezavantaj. Ben biraz teorik bir yaklaşımdan belgelere geçmek istiyorum.

Hepimizin bildiği gibi, tarihin amacı sebep-sonuç ilişkisi içinde olayları belgelere dayanarak, gerçeklere mümkün olduğu kadar yaklaşarak ortaya koymak ve değer yargısını okuyucuya bırakmaktır. Hele yazılan tarih geçmişi olduğu kadar, toplumların bugününü de ilgilendiriyorsa ve de etkiliyorsa; çok daha dikkatli, çok daha objektif olmak zorundayız, tşte bu, genel tarih metodolojisiyle olaya yaklaştığımızda bugün Batı'da Ermeni ve Yunanlı'nın gözüyle yazılan tarihler gerçekten bilimsel temellerden ziyade, tamamen sübjektif bir zemine kaymaktadır. Bir anlamda tarih, olayları belli bir sebep-sonuç ilişkisi içerisinde ortaya koyan, kendi içinde tutarlı olan bir bilim olmaktan çıkmış, Ermeni ve Yunan propagandacılarının önyargılı birtakım Batılıların işlerine gelen

argümanları çekip çıkardıkları bir bilgi ambarı olarak kullanılmakta, âdeta tarih tutsak edilmektedir, işte şu anda tartıştığımız konu, bir anlamda dünyada yaratılan bu suni tarihin bir sonucudur. Buna nereden gelinmiştir? Elbette, 19-20'inci Yüzyıl dünyasında Batılı büyük devletlerin, emperyalist devletlerin Osmanlı imparatorluğunu parçalamak amacıyla yürüttükleri politika çerçevesinde ele alanların azınlıkları, Gayrimüslimleri, o dönemdeki Gayrimüslimleri kullanmak için yarattıkları Türk imajının bir sonucudur.

Burada imparatorluğun içinde bulunan çeşitli ırk, dil ve inançlara sahip topluluklar, bir yandan işletilen bu propagandanın konusu, diğer yandan da yaratıcısı ve yapıcısı durumuna gelmiştir. Osmanlı ülkesindeki çıkarları için bu toplumu kullanan Batılılar Osmanlı imparatorluğunu paylaşırken de; "Doğu'da kurtarılması gereken Hıristiyanlar var, Barbar, medeniyetten yoksun Türklerin elinden bunları kurtarmak için bölgeye gidiyoruz" propagandasıyla bütün dünyayı kandırmışlardır. Bu yaygın propaganda, Birinci Dünya Savaşı sonunda vahşi, medeniyetten uzak Barbar Türklerin önce Avrupa'dan, atılması, daha sonra da Anadolu'da yaşamalarına dahi izin verilmemesi gereken bir toplum olarak tasvir edilmektedir. Bunu maalesef Sevr'in hazırlık aşamasında, Paris Barış Konferansı'nda, Londra konferanslarında açık bir şekilde görüyoruz, İngiliz Başbakanı Lloyd George'un Fransız Başbakanı Clamenson'un söylemlerinde açık ve net bir şekilde görmek mümkündür.

1821-1922 arasında hemen hemen nüfusunun 1/5'şini kaybeden, büyük bir kısmını ölümlerle kaybeden bir millet olarak kendi şehitlerimize, ölümlerimize karşı herhangi bir hak iddia edemeden; bir de dünyada katliam yapan, değişik ulusları soykırıma uğratan bir toplum durumuna düşürdü propaganda ağı bizi. Halbuki, baktığımız zaman Ermeni konusunda durum nedir? 1915 Ermeni tehciri, bir defa Batılıların söylediği gibi ihtimal dahilindeki bir isyana karşı yapılmış bir şey değildir, zaten Van'da başlamış bir isyan vardır, Sarıkamış'ta Türk Ordusunun dağılması üzerine Rus Ordusunun bu boşluktan ilerlemesi, hemen hemen tamamıyla Ermeni komitacılarının, Ermeni gönüllü birliklerinin Rus Ordusuna yaptığı öncülük ve rehberlikle biliyorsunuz, Rus Orduları Doğu Anadolu'yu işgal etmiştir. İşte sevk ve iskân böyle bir ortamda karar alınmıştır, kaçınılmaz bir karar olarak alınmıştır.

Diğer taraftan baktığımızda, zaten katliam ve soykırım için gerekli olan siyasi, sosyo-psikolojik önyargılar, küçümseyici yaklaşım ve ifadeler, ayrımcılık Osmanlı Türk kültüründe zaten yoktur. Batı'da var olan bu ayrımcı, sömürgeci, asimilasyoncu yaklaşım eğer Osmanlı Türk kültüründe olsaydı, 600 yıl içerisinde Türkiye'de Ermeni veya Rum'un kalmaması gerekirdi. Galiba Batılılar kendi kültürlerinde varolan bu anlayışı bir anlamda kendi suçluluklarını örtbas etmek, yanlarına Türkleri de alarak belki de, günahlarını hafifletmek istiyorlar.

İşte, bu suçlamalara karşı Osmanlı Devleti gayet açık ve net bir şekilde - olaylara girmeyeceğim, iki örnekle geçip diğer bölüme geçmek istiyorum- daha Birinci Dünya Savaşı içerisinde gerçekten Ermeni iddialarının araştırılması için, Birinci Dünya Savaşı'na katılmayan Batılı devletlere. İspanya, Hollanda, Danimarka ve İsveç'e gönderdiği notalarla gelip, bizzat olaylar daha yeniyken, -1918 sonu, 1919'dur- bu olayların cereyan ettiği bu notaların verildiği sırada ikişer hukukçu gönderilerek bizzat olayları yerinde tahkik etmesini ister. Ne yazık ki İngilizlerin baskısıyla bu ülkeler hukukçu göndermez. Çünkü İngilizler Anadolu coğrafyasında kışkırttıkları, yarattıkları olayların bizzat kendilerinin suçlarının ortaya çıkmasından endişe ederler; İngilizler, Fransızlar. Çünkü o sırada, hukukçuların geleceği sıra Fransızlar Güneydoğu Anadolu'da, Çukurova'da katliamla meşgullerdir.

Bu teklifi Sadrazam Salih Paşa 17 Mart 1920 yılında tekrar etmiştir. Üstelik bu defa İstanbul'daki itilaf devletleri yüksek komiserleri de teklif etmiştir. Gene hiç kimse gelmemiştir. Bu girişimler belki o günlerde başarılı olsaydı, belki de bugün bütün dünyada bu propagandalar olmayacaktı. Zaten İngiliz ve Fransızlar o günün şartları içerisinde malum; İstanbul'da bütün ileri gelenleri tutuklamışlar, bir kısmını Malta'ya sürmüşler; Divanı Harpler'de yargılamışlar, Sayın Büyükelçim Bilal Şimşir bey'in değerli kitabı "Malta Sürgünlerinde ortaya koyuyor. Malta'dakileri yargılamak için, bırakın 2.5-3 yıl Osmanlı Arşivini didik didik etmişlerdir, bunun bugün hâlâ izleri vardır, Amerika ve İngiliz Arşivlerinde de belgeler aramışlardır, bu insanları suçlu bulabilecek tek bir delile dahi rastlamamışlardır. Bu konuyu 1920'de kapatan İngiltere, Fransa acaba bugün niye açmaktadır? Bunun üzerine ciddi ciddi düşünmek lazım. O gün belge olsaydı zaten yargılayacaklardı, bu insanları belki idam edeceklerdi hepsini.

Olayın bu cephesini de dikkate almak gerekir. Divanı harplerdeki bütün siyasi baskılara rağmen bir katliam suçlusu bulamamışlardır. O günün kavramıyla kullanıyorum, gerçi Sayın Büyükelçim artık soykırım kavramım da kullanmaya başladı, ama ben henüz girmek istemiyorum orası farklı, işte olaylar böyleyken, biz bütün Türk milleti olarak suçlanırken, madalyonun öbür yüzüne baktığımız zaman, yani objektif, arşiv belgelerine baktığımız zaman; bu sadece Türk Arşivleri değil, Sayın hocamız Hikmet Özdemir'in de Başkanı olduğu Komitenin bütün dünyanın arşivlerinde yaptıkları araştırmalar var. Bütün belgeleri karşılaştırdığımız zaman gerçekten, objektif olarak belgelere ve olaylara bakılacak olsaydı, işte o zaman adalet sadece Ermenilerin değil, Türklerin de çektiği acıları müfredata dahil etmeyi talep edecekti.

işte belgelere dayalı bu araştırmalar bize şunu gösteriyor: Bizim Genel Müdürlüğümüzün yayınladığı birkaç yayından bahsedeceğim, diğer konular çok geniş, zaman sınırlı. Bizzat belgelere dayalı olarak büyük bir kısmının ismi, soyadı dahil, köyü, soyu soppu her şeyi bellidir, kim tarafından öldürüldüğü bellidir, çünkü tutanaklara bağlanmış. Doğrudan delilli olan 523 955'tir, bizzat delille tespit edilen; 500 bin civarında da bizzat delilini bulamadığımız, tahmin yürütebileceğimiz bölgede katliam vardır, Kafkasya ve Anadolu'da. Bu olaylarda büyük devletlerin rolünü ortaya koyan belgeler de çok yaygındır arşivde. Biz bunu, 3 cilt Fransız-Ermeni ilişkilerini yayınladık, 2 cilt İngiliz-Ermeni ilişkileri çıktı. Devamı gene İngiliz 4 cilt olacak. Ermeni-Rus ilişkileri, Ermeni-Amerikan ilişkileri bir seri devam edecektir, bu çalışmalar sürdürülmektedir.

Burada şunu görüyoruz: Gerçekten büyük devletler yüzyıllarca beraber yaşamış bu iki toplumu, elbette temelinde milliyetçilik hareketleri de vardır, ama bu kadar karşılıklı, kanlı bir şekilde bu olaylar gelişmeye-bilirdi. Örgütlendirme, silahlandırma, siyasi teşvik etme ve Ermeniler, Balkanlar'daki nüfus çoğunluğunu kısmen oluşturan Bulgarlar, Yunanlılar, Sırp'lar'a özenerek hiçbir yerde çoğunluk olmadıkları halde, bu kışkırtmalarla ayaklanmışlardır. Aslında olayın aslı da budur, Osmanlı buna rağmen herhangi bir Müslüman'dan yaklaşımı ayırt etmeden politikalar uygulamıştır, ama sonuç bu şekilde cereyan etmiştir.

Ben, şöyle bir hafızaları hatırlatmak için Anadolu'nun dışına da çıkmak istiyorum, Azerbaycan. Ermeni terör komiteleri sadece Osmanlı Devleti

sınırları içerisinde değil, 1918-1920 yılları arasında Azerbaycan Türklerine de büyük katliamlar yapmışlardır. Yani bu toplum o kadar militanize edilmiş ki 20'nci Yüzyılın ilk çeyreğinde büyük devletler tarafından, her bölgede saldırmışlardır. Bu katliamlar Mart 1918'de başlamış, 1920 yılına kadar devam etmiştir. Bu konuda da biz Azerbaycan belgelerini de Ermeni Sorunu diye bir cilt yayınladık; Azerbaycan Arşivleriyle işbirliği halinde. Burada Azerbaycan Devlet Arşivlerinde o zaman kurulan Fevkalade Soruşturma Kurulu var. Bu Kurul, sadece Azeri Türkleri'nden oluşmuyor, içinde Ruslar var, Gürcüler var karma bir komisyon ve bizzat köy köy katliamları tutanaklara bağlamış ve sonuçta bu kurul Ocak 1919'da Paris Barış. Konferans'na, bu katliamlarla ilgili 36 cilt 3 500 belgeden oluşan raporunu sunmuştur. Ne yazık ki, yani Anadolu'da, İstanbul'da suçlu arayan itilaf devletleri bu dosyalar önlerine gelmiş olmasına rağmen herhangi bir işlem yapmamışlardır. Hatta belgelerin asılları Paris'te kaybolmuş, benim iki yıldır yaptığım araştırmalar sonucunda, geriye Azerbaycan'a dönmüyor, komisyon bunu alıyor ne yaptığı belirsiz. Yani son derece lakayt davranıyor bütün bu belgelere rağmen.

Azerbaycan'da yapılan bu katliamlar tarihte sınırlı mı kaldı? Hayır, bugün 15'inci yıldönümünü kutladığımız Hocalı Katliamı. Daha dün oldu, 25 Şubat 1992'de Karabağ'ı işgal eden Ermeniler, biliyorsunuz 7 bin nüfuslu Hocalı'yı da allak bullak ettiler. Bin kişi civarında Türk'ü, -bunun büyük bir kısmı kadın ve çocuktur- öldürdüler, diğerlerini de göçmen durumuna düşürmüşlerdir ve hâlâ da Azerbaycan topraklarının yüzde 20'si işgal altındadır.

Diğer taraftan Sayın Büyükelçi Bilal Şimşir bahsetti, ben o konuya girmeyeceğim. 1821 Mora isyanları oldukça detaylı bize anlattı, işte bu katliamlar ne yazık ki Yunan mucizesi olarak dünyaya tanıtılmıştır. Çoluk ve çocukların katledildiği Mora isyanları. Milli mücadele döneminden bir örnek vermek istiyorum: Batı Anadolu'da Yunan vahşetini hepimiz biliriz. Binlerce Türk'ün öldürüldüğünü biliriz Yunan ordusu tarafından. Bunların çoğu Türk kaynağıdır diye Batılı büyük devletler çok aldırış etmemiştir, ama bizzat kendilerinin artık şikâyetlere dayanamayarak itilaf devletlerinin oluşturduğu Beynelmilel Tahkik Heyeti de Yunan Ordusunun sivil halka yaptığı katliamları belgeleriyle ortaya koymuştur. Batı Anadolu'da 12 Ağustos 1919-15 Ekim 1919 arasında bütün bu

tahkikatları yapmıştır. Dinlenenlerin çoğu, raporlara baktığınız zaman, Rum, Ermeni, Yunan, bölgedeki diğer ecnebi, İtalyan, İngiliz vatandaşlardır. Buna rağmen, yine Yunan Ordusu'nun insanlık dışı suçlar işlediği, bu belgelerde ortadadır. Bu rapor da aynı Paris Barış Konferansı'na sunulmuştur; fakat Paris Barış Konferansı, o zaman itilaf devletleri yüksek komiserlerinin bulunduğu, başbakanların bulunduğu komisyon, ne yazık ki Yunanları basit bir kınamayla geçiştirmiş, işgale devam etmeleri kararını vermiştir. Bu insanlık suçunu göre göre, yani böyle de bir Batı dünyasıyla karşı karşıyayız.

Yine bir diğer örnek, Kıbrıs; yüzyıl önceye gitmemize gerek yok. 21 Aralık 1963 Akritas Planı, hepimizin bildiği gibi, Kıbrıs Türkleri'nin imha planıdır ve bu planın uygulanması sırasında Kıbrıs Türkü 92 şehit, 475 yaralı vermiştir -Küçük Kaymaklı katliamı- ve 103 köyden de Türkler sürülmüştür. 14 Ağustos 74, yine EOKA terör örgütünün Muratağa, Sandallar, Atlılar gibi köylerde yaptığı katliamlar, gerçekten toplu mezarlar söz konusudur.

Bir diğer örnek, Irak Kerkük konusu. Bu son derece önemlidir ve bugün de bütün dünyanın ve Türkiye'nin gündemine oturan bu konuda ilk katliam 1924'te başlıyor ve katliamı yapanlar, o zaman Kerkük'te Ermeniler'dir, bizzat İngilizlerin kışkırttığı Ermeniler'dir, 4 Mayıs 1924, daha sonra devam etmiştir. Hepinizin bildiği 14 Temmuz 59, 16 Ocak 80, 79 katliamları ve bugün geldiğimiz nokta.

Tarihi gerçekler böyle olmasına rağmen, Atatürk'ün deyimiyle tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Tarih yazan, yapana sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat maalesef insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet almıştır. Tarihi yapan, fakat yazma ve yaşananları dünyaya tanıtmada konusunda yeteri kadar çaba göstermeyen bir milletiz, yani kendimize de bakmamız lazım. Bu sebeple, eğer tarih önünde bir suçumuz varsa, tarihimizi hem unuttuğumuzdan, hem de saptıranlara karşı çıkmamaktan ve sessiz kalmaktan dolayı suçluyuz aslında. Eski düşmanlıkları kapatmak, barışçı bir politika izlemek adına şüphesiz değerli konuşmacılarımız bahsetti, bizzat Türkiye Cumhuriyeti bunu izlemiştir, ama maalesef bu hem Batı'da, hem Ermeni toplumunda ve çevremizde yanlış anlaşılmıştır, bu bizim zayıflığımızı yorulmuştur, tarihimizi bu kadar unutmamız, saptıranlara karşı çıkmamız. Halbuki kendimize güvenmeli ve bu

konularda artık savunma psikolojisinden tamamen çıkmalıyız. Tarihimiz bizi bu konuda gerçekten güçlü kılıyor, her yönüyle güçlü kılıyor. Bir defa objektif belgeler, tarihin her devrinde Türk Milletini haklı kılıyor, bunu inceleyen bir kişi olarak söylüyorum.

Masum ve katliama uğramış bir toplum kimliğine bürünen Ermenilerin saldırganlığını, yaptıkları terör olaylarını bütün dünya kamuoyuna duyurmalıyız. Özellikle Osmanlı Devleti döneminde yaptıkları katliamları, Ermenistan'ın hâlâ Azerbaycan topraklarını işgal altında tutan ve Türklere karşı yayılmacılık politikası izleyen bir devlet olduğunu da dünyaya teşhir etmeliyiz. Hâlâ bugün sınır kapısını açmamızı isteyen Ermenistan, bizim Kars Anlaşmamızı tanıyıp sınırlarımızı kabul etmiyor. Yani ne yüzle; tanımadığı sınırdan kapı istiyor, böyle de vahim durumlarla karşı karşıyayız. 1970'li yıllarda ASALA terör örgütünün Türk diplomatlarına yönelik saldırı ve katliamlarını da canlı tutmalıyız. Sayın Büyükelçimizin bu konuda çok değerli iki cilt, şehit diplomatlarımız için bir kitabı da var. Bunları değişik dillerde bütün dünya kamuoyuna yayınlamalıyız. Her şeyi sineye çekmekle bir yere gitmek mümkün değil.

işte böylesine önemli bir konuda gerçekten panel düzenlediği için, ben tekrar Başkent Üniversitesi'ne, başta Sayın Rektörü Mehmet Haberal Hocamıza olmak üzere, bütün yetkililere teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Sayın konuşmacılara teşekkür ediyoruz.

Vakti biraz aşılıyor, biraz soru-cevap periyoduna da süre kalsın istiyorum. Bu ikinci turda sayın konuşmacıların 5 dakikalık konuşma haklarına sadık kalacakları inancıyla hemen ikinci tura geçiyorum.

Buyurun Sayın Aktan.

GÜNDÜZ AKTAN- Efendim, çok ilave edeceğim bir şey yok. üç noktaya değinmek istiyorum: Bunlardan birisi, etnik temizlikle tehcir arasındaki mukayese. Evet, etnik temizlik diye bir kavram yoktu, ama Bosna-Hersek olaylarından sonra etnik temizlik hukuka girmiştir, yani kararların içerisinde yer almaktadır. Bu etnik temizlik, Sayın Şimşir'in gayet güzel izah ettiği gibi, silahlı kuvvetler, çeteler tarafından sivil halka karşı yapılmakta ve sivil halk yerinden yurdundan edilerek Türkiye'ye doğru sürülmekte. Tehcirde bundan temel bir farklılık var: Karar alınıyor, tebliğ ediliyor, insanlar barışçıl bir şekilde bir yerden bir başka yere nakledili-

yorlar. Yol uzun, hava şartları kötü, yollar iyi değil, salgın hastalıklar ve açlıklar, bunların hepsi tamam, ama burada bir düzen olduğunu kabul etmemiz lazım. Tehcir, soykırım diye kabul ediliyor, buna karşılık Türklere karşı bir asır uygulanan etnik temizlikler zaten unutuluyor, ama soykırım filan diye de düşünülüyor. Bunu iyi incelediğimiz zaman, aslında etnik temizliğin yapılaş şekli dolayısıyla soykırıma çok yakın olduğunu görürüz. Burada yok etme kastı var mı, yok mu, ona bakmak lazım.

Bu vesileyle şunu söyleyeyim: Hukukta soykırım tektir, yani onun çeşitleri mevcut değildir, ama sosyolojik olarak yaklaştığımızda, tabii birçok çeşidini bulabilirsiniz. Bununla ilgili olarak söyleyeceğim şey; 25 Ocak tarihinde, yani geçen 25 Ocak'ta Sudan'ın Darfur bölgesinde vuku bulan olaylar hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın tayin ettiği 5 kişilik hukukçu grubunun verdiği bir rapor var. Bu raporu herkesin en azından kısaca, özetle öğrenmesinde yarar var. Orada tehcirin soykırım olmadığı söyleniyor, ayrıntısına girmek istemiyorum. Bizim için, özellikle de bu 90 inci yıldönümü Ermeniler için pek parlak başladığı sayılmaz, tehcirin bir anda soykırım olmayabileceği Birleşmiş Milletler sistemi tarafından vurgulandı.

Bir şeye daha değinmek istiyorum: Emperyalist devletler, dönemin büyük devletleri, Ermenileri ve Balkan Hıristiyanlarını kullanmışlardır. Bunu bu şekilde, yalnız bu şekilde söylersek, -biliorum, Sayın Genel Müdürü bunu bu şekilde tam söylemedi, ama bunu söyleyenler var-bunun anlamı şudur: Rasyonel bir genişleme politikası, emperyalist bir politika için bunlar kullanılmıştır. Bu o kadar da vahim bir şey değil, herkes birbirini kullandı; Türklere ilgili olarak bunun çok ötesine geçilmiştir. Türklere karşı, Osmanlılara karşı duyulan nefret, antisemit nefrete çok yakındır. Yani onları buradan koparıp söküp atmak, hatta Turan'a, Orta Asya'ya göndermek vardır. Ben 1984 yılında isviçre'de Fransızca çıkan bir gazetede, Türklere defolup Orta Asya'ya gitmesi konusunda makale okudum.

Son söyleyeceğim nokta şu: "Efendim, Türklere, ufacak bir Ermenistan'dan ödleri kopuyor, toprak isteniyor diye. Irak'ın kuzeyinde bir Kürt Devleti olursa, kendi Kürtleri'nin kopacağından korkuyor. Böyle bir paranoyayla yaşanmaz, bu ne zaafıdır" diye yazanlar var. Evet, bu bir zaafıdır, doğru. Biz hep elimizden bir parça koptuğu için korktuk, yeni bir şey kopar

diye yine korkuyoruz. Eğer korkmazsak, yani sınırlarımızın dışında kalan topraklara artık başka bir gözle bakmaya başlarsak, kimin gibi; Ermenilerin, yani 2,5 milyonluk Ermeni'nin 200 bin kilometrekare toprağa baktığı gibi bakarsak, Suriye'nin Hatay'a baktığı gibi bakarsak, Yunanistan'ın, Yunan kilisesinin Batı Anadolu'ya baktığı gibi bakarsak, yani buralar bizim toprağımızdır diye bakarsak, herhalde bundan memnun olmayacaklardır, değil mi? O zaman bıraksınlar, biz paranoyamız içerisinde uyumaya devam edelim.

Teşekkürler.

OTURUM BAşKANI- Teşekkür ederim Sayın Büyükelçim.

Sayın zdemir, buyurun.

Prof. Dr. HİKMET ÖZDEMİR- Ben toplantının başlığına bağlı olarak konuşmayı tercih ettim, Tabii bizim çalışmalarımız hakkında bilgi arz etmek isterdim. 5 dakikanın 1-2 dakikasını sadece bizim çalışmalarımıza yönelik olarak kullanmak istiyorum.

Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya ve İran arşivlerinde, 1915 ve sonrası olaylarla ilgili her şeyi Türk Tarih Kurumu'na getirdik. Bu 3 yıl önce başlamış bir çalışmadır. Halen o çalışma çerçevesinde söz konusu olan yabancı devletlerin diplomatik belgelerinin yanı sıra, Avustralya'dan, Amerika Birleşik Devletleri'ne, İngiltere'ye kadar yayınlanmamış doktora tezleri dahil ve 1910-15-20, o yıllardaki eserler dahil, onları da getirdik. Geçen gün bir konferansında söyledim; gök kubbe altında yazılı olan her şeyi topluyoruz, bize güveniniz, ama her şeyi topluyoruz ve bunların hepsini inceliyoruz.

şunu tek cümle olarak söyleyeyim: 1915, bu zorunlu göç olayıyla ilgili kesinlikle ve kesinlikle, yani Amerikan arşivi, İngiliz arşivi, Fransız arşivi, Alman arşivi belgelerinin sonucunda yaptığımız değerlendirmede, Osmanlı Devleti tarafından yürütülen bir katliam kesinlikle ve kesinlikle söz konusu değildir. En yüce varlık Tanrı, Atatürk'ün huzurunda ve bu ulusun bütün şehitlerinin huzuanda bunu söylüyorum, yeminle söylüyorum, bunu kanıtlayabilecek durumdayız. Kaldı ki Osmanlı arşivindeki belgeler de zaten bir devlet katliamının, devlet tarafından yapılan bir şeyin olmadığını açıkça ifade ediyor. Hesabını veremeyeceğimiz bir tek kare yok, bilimsel anlamda konuşuyorum. Tabii şu düşünceye de

katılmıyorum: "Bu işi tarihçilere bırakalım." Yetmez, bu yalnız tarihçilerin, yalnız hukukçuların, yalnız bilim adamlarının işi değil, bu devletin bütün kurumlarının işidir; Parlatentonun işidir, hükümetin işidir, siyasi iradenin işidir, muhalefetiyle de beraber.

Bütün uluslararası platformlarda madem bu konu önümüze geliyor, bunun üstesinden gelmeye mecburuz ve mahkûmuz. Üstesinden geliriz; çünkü hiçbir şey değişmez değildir. Bizim hakkımızdaki en aşağılık kitabı yazan Arnold Tyonbee, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın ve Genelkurmayının emriyle "Blue Book"u yazmıştır 1915 yılında, "Türklerin kanlı tiranlığı, katiller" diye yazmıştır. Aynı Tyonbee, Paris Konferansı'na İngiliz delegesi olarak katılmıştır, orada İngiliz hükümetinden de öteye giderek, İstanbul'un uluslararası bir şehir olmasını filan yazıp çizmiştir. Ama o Tyonbee, eşiyile beraber 1921'de Yunanistan üzerinden Yunan işgalindeki bölgeleri gezmiştir, katliamları gözüyle görmüştür. Eşi dahi, babasına mektuplar yazmıştır, "Yunaklar burada katliam yapıyor" diye. Hiçbir şey değişmez değildir. O Tyonbee, sonra Türkiye Cumhuriyetinin, Atatürk'ün, özellikle Reısicumhur İsmet İnönü'nün dostu olmuştur. Geldiği zaman, başta Reısicumhur İnönü olmak üzere, pek çok insanı da ziyaret etmiştir. Bu örneği burada bırakıyorum, yani bizim için en aşağılık eseri yazan kişi, daha sonraki dönemde gözüyle gördüğü gerçekler karşısında başka bir şey söyleyememiştir.

Doğu, yani bir bakıma zamana karşı yarışmak zorundayız, çok hızlı çalışmak, çok çalışmak zorundayız.

Son söyleyeceğim şudur: Geçmişini unutmak meselesinde bakınız, içtenlikle söylüyorum Sayın Rektörüm; 21 Mart günü Talat Paşa'nın katledilmesinin 84 üncü yıldönümüdür. Eğer Üniversiteniz uygun bulurlarsa, "Talat Paşa cinayeti" diye bir konferans vermeyi teklif ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Şimşir.

BİLAL ŞİMŞİR- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bu Malta sürgünleri olayını şu bakımdan çok önemsiyorum: Orada İttihatçıların katliam yapmadıkları, hukukçular karşısında ortaya çıkmıştır. Malta'ya 144 kişi sürülmüştür, 50 kadarını Ermeniler'e karşı katliam

yaptıklarıyla suçlamak istemişlerdir. İngiliz başsavcılığı, "böyle bir olay olup olmadığı hakkında bana delil getirin" demiştir ve getirememişlerdir. Sonunda mahkeme kurulamamıştır, mahkemeye sevk edilemeden bu insanlar serbest bırakılmıştır. Bunlar, o devri yaşamış insanlardır. Bu bakımdan bunu tekrarlamak istiyorum; Türk Ulusu, ta 1921 yılında bu Ermeni ithamından aklanmıştır. Bu kitap Türkçe'dir, Üniversitenin Kütüphanesinde de vardır, tavsiye ederim: "Malta Sürgünleri."

İkincisi, şu iki cilt kitabı da söylemek istiyorum: 34 tane diplomatımızı vurdular. Ankara Büyükşehir Belediyesi, burada resimleri var bu şehitlerimizin, bu şehitlerin resimlerini benden istediler. "Ne yapacaksınız?" dedim; "biz Kızılay Metro İstasyonunun altında bir sergi açacağız, bunları büyüteceğiz." "Peki, alın, buyurun." Sonradan gittim, sergiyi dolaştım, hakikaten resimleri büyütmüşler; fakat hiçbir yerinde bir Ermeni lafı yok. Yani "ayıp oluyor Ermeni'ye" diye, "Avrupa Birliği'ne giremeyiz" diye Ermeni lafını hıfz etmiş. Onun için siz bu kitaba bakınız diyorum. Kim öldürdü bu insanları? Biz yaşadık bunları.

Son olarak Sayın Rektörün küresel ufuk turunu teyit bakımından bir şey söylemek istiyorum ve aynı zamanda teşekkürlerimi bildirmek istiyorum: Ben en son olarak Avustralya'da Büyükelçiydim. Avustralya'yla birlikte Güney Pasifik'te, yani ekvatorun güneyinde, Pasifik Okyanusu ve ekvatorun güneyinde 5-6 tane devlete daha akrediteydim, yani görevliydim *oralarda*. Bir tanesi, Vanuatu diye bir devlet var orada, ben oraya da gittim, güven mektubunu sundum. Bu Vanuatu, İngilizler buraya geldiği zaman nüfusu -bunların hepsi ada devleti- 1 milyonun üzerindeymiş. İngilizler geldikten sonra bu nüfusu 37 bine düşürmüşler. Ne yapmışlar, biliyor musunuz; bütün adanın nüfusunu Surekavu'ya toplamışlar, Avustralya madenlerinde ve Avustralya şekerpancarı plantasyonlarında ölesiye çalıştırmışlar ve öldürmüşlerdir. Bunu ne zaman yapmışlar, biliyor musunuz; Lozan'da bize takas ettikleri sırada, 1923 yılında. Ama ben bu kitapları yazarken onları bilmiyordum, oraya gitmem gerekti. Yani karıştıracak olduktan sonra, daha neler var...

İkincisi, tehcir kelimesine de yine ufuk turu çerçevesinde değinmek istiyorum: Avustralya, biliyorsunuz bir federal esasa dayanır. Güney Avustralya Eyaletinde, Adelaide Başkenti, hatırı sayılır bir Alman kitle var, 80 yıl önce, daha Birinci Dünya Savaş'ından 80 yıl önce oraya gitmişler,

yerleşmişler, bağıcılık falan yapıyorlar. Birinci Dünya Savaşı çıkınca, İngilizler, bu Alman kökenli Avustralyalıların, hepsi Avustralyalı, 80 yıldır da orada yaşıyorlar, bunların canına okumuşlar, hepsini toplamışlar, adalara sürmüşler. Ben bunların torunlarıyla görüştim. Bunu ne zaman yapıyorlar, biliyor musunuz; 1914 yılında, bizden 1 sene önce. Yani Avustralya nere, Almanya nere!.. Van'da bize karşı isyan eden Ermeni değil bunlar; evlerini tarumar etmişler, piyanoları yok etmişler. Neden? Alman militarizmini canlandırmış piyano marşları. İngilizlerin yüzüne bunu vurmak lazım. Bizim kültürümüz gayet güzel, bizim kültürümüzde yoktur böyle bir şey, devlet felsefemizde yoktur katliam. Ama onların felsefesinde vardır, Hitler durup dururken, çıkmadı, Schopenhauer'i bilmem nelerin, felsefesi vardır bunların, yani "benden olmayanı yok ederim" diye felsefesini yapmıştır adamlar, ama onlar kendileri gibi görüyorlar beni. Şimdi de kendilerine suç ortağı aramaya çalışıyorlar. Bu konuda sıkı durmamız lazım.

Bir şey daha söylemek istiyorum, lafı geçti, sözü geçti demin konuşmacılarımızda, izmir'in daha önceden Yunanistan'a vermeye karar vermişti bunlar. 1867 yılında İngiltere'ye İzmir-Aydm demiryolunun imtiyazını verdik. İngilizler katmerli düşünür, soğan kabuğu gibi ve burayı bir Yunan eyaleti yapmayı planladılar. Adalar'dan, Mora'dan, Güney Rusya'dan buraya Rumlar getirildi, bir taraftan da kitle halinde toprak satın aldılar ve Mart 1922'de, yani Büyük Taarruz'dan 6 ay önce resmen buraya bir İyonya eyaleti kurmayı teklif ettiler, yani sonradan Yunanistan'a ilhak etmek üzere bir İyonya devleti. Bu toprak satışlarının bir sonucudur, bunu da "toprak satmakla Türkiye'nin önünü açıyoruz" diyen Maliye Bakanına ithaf ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyoruz Sayın Şimşir.

Hemen Sarınay meslektaşına sözü veriyorum.

Doç. Dr. YUSUF SARINAY- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Aslında bu Ermeni konusu, Türkiye'ye yapılan suçlamaların gittiği nokta siyasi bir zemin; yani olay bir parça siyasi zeminden bilimsel ve tarihi zemine kaymaya başladığı zaman, zaten Ermeniler kıyameti koparıyorlar. Şu anda mesela, bizim iki yıldır karşılaştığımız bir şey var, onu paylaşmak istiyorum. Batılı çok fazla araştırmacı var arşivde, biz katalogları internete de açtık; hemen hemen şu anda 91 değişik ülkeden

araştırmacı, Amerikalılar falan birinci, Batılı büyük devletler birinci, Japonlar, Almanlar, İngilizler, böyle sıra takip ediyor. Ben pek çoğuna soruyordum, "bu Ermeni konusuyla da çalışsanız" diye. Herkes bu konuda çalışmaktan korkuyor, yani o konuya bulaşmak istemiyorlar, herkes kendi ülkelerinde baskı altında kalmaktan korkuyorlar, yani bu konuda bilim adamlarının çalışmasını da psikolojik olarak yıldırılmış, gözlerini korkutmuş durumdadılar, yani biraz önce Sayın Büyükelçim de söyledi, gerçekten Justin McCarthy gibi bir adamı daha bulmak giderek de zorlaşıyor, bu gerçeği de kabul etmek lazım.

Diğer bir konu; Ermenistan devlet arşivleriyle biz gayri resmi, ülkemizin diplomatik ilişkisi olmadığı için, gayri resmi ben birkaç defa zorladım, yüz yüze de görüşmeye çalıştık, kesinlikle belge var mı, yok mu, belli değil. "Arşivinizi açın" diyoruz, açmıyor, "bizim arşivde bir şey yok" diyor. Halbuki, onların arşivlerinde bu Hınçak ve Taşnak Örgütü'nün bölgede yaptığı katliamlarla ilgili orijinal karar belgelerinin onlarda olması lazım, bizde yok; çünkü kiliselerden, Doğu Anadolu'dan oraya kaçırmışlar, çünkü Rus arşivlerinde de o tutanaklar yok, mesela adamlar bunları saklıyorlar. "Bunları bulun, açın" dedik, kesinlikle açmıyorlar, çünkü bizim belgeleri gösterdiğimiz zaman da, giderek korkuyorlar. Hikmet hocama katılıyorum, tabii bilimsel platform derken, bu konuda bizim çok çalışmamız lazım, ama Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün kurum ve kuruluşları, siyasi iradenin de bunun sonuna kadar arkasında olması lazım. Tek başına bilimsel çalışma bu konuda yetmez, ikincisi, bu konuda kısa vadede, dünyada oluşan imajı değiştirebileceğimizi zannediyorsak, hayalcilik olur, bu konuda sabırlı olmamız lazım. Karşımızda büyük bir propaganda ağının 80 yıl biriktirdiği bir büyük birikim var. Uzun soluklu bir mücadeledir, buna da hepimizin hazır olması lazım.

Beni sabırla dinlediğiniz için tekrar teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, bütün sayın konuşmacılara teşekkür ediyoruz. Osmanlı tarihinden, Türkiye Cumhuriyeti tarihine ne kadar değişik yöntemlerle katliamlar yapıldığı, etniğinden, kültüründen tutun, ekonomik katliamlara kadar, bütün örnekleriyle Osmanlı tarihini ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinin nasıl bir laboratuvar olduğu, hele hele Kıbrıs'ın daha zengin bir laboratuvara sahip olduğu anlaşılıyor.

Bu konuda ben artık ne ara taksimi yapıyorum, ne geçiş taksimi yapıyorum, hemen birkaç soru alarak, bugünü bağlamak istiyorum.

Buyurun efendim.

SÜHA ATATÜRE (*Başkent Üniversitesi ve Stratejik Araştırma Merkezi Öğretim Üyesi*)- Hepinize teşekkür ediyorum.

Sorum Gündüz Aktan Bey'e olacak: Konuşmacılardan ortak alan olarak, Osmanlı'nın uzlaşmacı ve hoşgörülü bir kültüre sahip olduğunu çıkardık ve bize yapılan katliamların da 1821 Mora isyanıyla başlatıldığında hem-fikir olduk. Avrupalı karaktere baktığımızda, onların da tutucu, takıntılı ve inatçı olduğunu görüyoruz, ayrıca da katliama yakın bir kültüre sahip olduklarını görüyoruz, iki temel olgu var. Biri; kendi aralarında yarattıkları savaşlar ve bir gecede yüzbinlerce kişinin din merkezli olarak katledilmesi, ikinci olgu ise, Haçlı Seferleri. Ben bir kitap okudum, şu anda bende var, yazarı Yunanlı H.A.Mamiku , Haçlı Seferlerinde Türklere ve de Araplara yapılan katliamı bu kadar net olarak belgelere dayalı bir şekilde açıklayan bir küçük kitap görülmemiştir herhalde.

Bir de, Amsterdam'da 1985 yılında Middle Tortel Exbation diye, kendi yaptıklarını kanıtlayan bir sergi gördüm.

Sorum şu: Çalışmalarımızı 1821 Mora isyanından itibaren mi başlatmalıyız, yoksa geriye, Haçlı Seferlerine gidip, oralardan alarak, hangi kültürle karşı karşıya olduğumuzu analiz ederek mi başlamalıyız?

Teşekkür ederim.

GÜNDÜZ AKTAN- Efendim, 1821 Mora isyanıyla başlamak belki doğru değil, çünkü ben bunu Justin McCarthy'nin kitabından size naklettim, o yüzyıllık süre içerisinde kaç kişinin öldüğünü, yani son yüzyılı diyelim Osmanlı'nın ve kaç kişinin Anadolu'ya sürüldüğünü göstermek için bu tarihi kullanıyor. Daha evvelden başlıyor tabii, buna hiç kuşku yok.

ikincisi; din savaşları kendi aralarında, Haçlı Seferleri dediniz. Haçlı Seferleri tabii, Kudüs'e oldu, ama kendi içlerinde de Haçlı Seferleri vardır. Mesela, 1805, 1804 tarihi, 1204 tarihinde Fransızların Alvi güneyine yaptıkları Haçlı Seferi ve burası ilk soykırımdır. Bin yıllık tarihe bakmak lazım, bin yıllık tarih içerisinde genelde Yahudilere, birbirlerine, cüzamlılara ve tabii 1,5 asır boyunca büyücü diye 900 bin kadını öldürmelerine

de bakmak lazım, yani aslında çok zor bir kıta burası. Bir hedef grup olarak birini seçtiği zaman, onu yok etme eğilimi var. Aynısı başka yerleri fethederken de var, yani Amerika, Anglosaksonlar Kuzey Amerika'yı, ispanyollar Güney Amerika'yı aldıklarında da soykırım yapıldı, oralar-dakiler ciddi soykırımdır. Onun için, büyük bir uygarlık, hiç kuşku yok Batı uygarlığı, fakat çok hastalıklı yönleri olan bir uygarlık. **Holokost**, 5 milyon insanın öldürülmesi kolay bir iş değil. Onun için tümünü incelememiz lazım ve biz nerede duruyoruz bunun içinde, öyle yaklaşırsak daha iyi anlarız.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz.

Buyurun.

SALONDAN- Efendim, çok teşekkür ederim. Öncelikle Rektörüm ve Araştırma Merkezi Başkanına, böyle bir konuyu gündeme getirdikleri için teşekkür ediyorum.

Sayın Bilal Şimşir, emekli Büyükelçimizin ciltlerle yazmış olduğu kitapların bir kısmı var, bunların bir kısmı İngilizce'ye, bir kısmı Fransızca'ya tercüme edilmiş durumda. Ayrıca, yine Büyükelçilerimizden Kamuran Gürün'ün, Ermeni dosyası adıyla bir kitabı var.

Konuyu kısaca arz ettikten sonra, Hikmet hocama bir soru soracağım: Kamuran Gürün'ün bu kitabını çok zor elde ettim. Tarih Kurumu tarafından basılmıştı ve o sırada ben Dil Tarif Coğrafya Fakültesi'nde bir konferans vermiştim, o konferansta şunu söyledim: "Acaba biz millet olarak Ermeni konusuna çok mu hassasız, bu kitapları bulamıyoruz piyasada?" Ben çok zor buldum, hatta Tahsin Özgüç hoca o zaman YÖK Başkan Vekiliydi, bendeniz de YÖK Başkan Vekiliydim, onun sayesinde bu kitabı temin ettim ve konferansında şunu söyledim: "Acaba ASALA veya Ermeni dernekleri bu kitapları kitapçılardan toplayıp, imha mı ediyorlar?" diye bir sözüm olmuştu. Bunun üzerine ben takibata uğradım, Genelkurmay Başkanlığı tarafından da izlendim, "Bunu nereden öğrendin?" falan dediler. Ondan sonra ASALA'dan da tehditler aldım, ben o sırada ölümle tehdit edildim. Hikmet hocama şunu sormak istiyorum: Uzun çalışmalardan sonra bir kitap yayınladınız, Yusuf Halacoğlu'nun da başkanlığı, sizin de büyük yardımlarınızla bu kitap yayınlandı Ermeni konusunda, galiba 3-4 ay önce yayınlandı. Ben de bu kitaptan bir tane edindim, bu kitabın ücreti 24 milyon lira, ben de 24 milyon vererek,

bu kitaptan bir tane edindim. Ancak gönül arzu eder ki, bu kitap daha ucuz fiyatla basılsın, birinci hamur olmasın, ikinci hamur olsun, bol miktarda basılsın ve çok ucuz fiyata dağıtılsın. Belki de bunun özeti çıkartılsın, okullara, derneklere, her yere bol miktarda dağıtılsın ve ayrıca Yusuf Halacoğlu'ndan şunu rica etmişim: Bu kitap Çince'ye, Japonca'ya, Ermenice'ye, Fransızca'ya, Arapça'ya, bütün dillere tercüme edilsin ve Büyükelçiliklerimiz, dış temsilciliklerimiz vasıtasıyla, bol miktarda dağıtılsın. Acaba bu konuda bir çalışmanız var mı?

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. HİKMET ÖZDEMİR- Söz konusu olan kitabın adı, "Ermeniler Sürgün ve Göç" geçen yıl Nisan ayında yayınlamıştık. Kitabın diğer yabancı dillere çevrilerek basılması için, yurtdışında bir yayıneviyle anlaşmaya vardık, İngilizce ve Almanca'sı o yayınevi tarafından basılacak, yayınlanacak. Maliyeti, çok yüksek değil kitabın, fakat fiyatı çok yüksek. Doğrusu ben de bunları anlayabilmiş değilim, maalesef kamuya ait işyerleri, matbaalar o kadar yönetiliyorlar ki, o kötü yönetimleri matbaaların maliyetlerine yansıyor; daha fazla bir şey söyleyemeyeceğim.

Çok haklısınız, ben de şahsen pek çok dostuma kitabı kendim satın alarak, Tarih Kurumu'ndan satın alarak verdim. O benim açımdan da şahsi bir yaradır. Keşke elimizde başka bir imkân olsa.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz.

Buyurun efendim.

MURAT BİLHAN (Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı)- Teşekkür ediyorum SayınBaşkan.

Ben konuşmacıların her birine ayrı ayrı saygıyla ve işbirliğiyle bağlıyım. O bakımdan vermiş oldukları çok değerli bilgilere teşekkür etmekle beraber, bunların tespit düzeyinde kaldığını, aksiyon düzeyinde, bir tek Hikmet beyin söylediği bir iki nokta hariç, aksiyon düzeyinde bir öneri gelmediğini düşünüyorum. Oysa bu tip toplantıların ortaya çıkarması gereken, konuşmacıların da belirttiği, vurguladığı gibi ofansif bir politikadır. Bundan sonra defansif olmanın anlamı yoktur. Şu ana kadar zaten uğranılan zararlara uğranılmıştır. İngilizlerin dediği gibi "to little to late", yani hem gecikmiş, hem çok az yapmış durumdayız.

Evvela yine konuşmacıların sözlerine atıfla şuna işaret etmek istiyorum: Türk insanının evvela hafızasını yerine getirmek lazım, yani Türk insanının kendisine yapılanları bilmesi, öğrenmesi lazım. Bu tabiatıyla Türkiye'ye dönük, içe dönük bir çalışma. Bu çalışmanın lüzumu olmakla beraber, eşzamanlı olarak dışa açılan çalışmalara hız vermek lazım. Bu arada, hafızayı yerine getirmek için, mesela bir tipik öneri, somut bir öneri olarak söyleyeyim: Şehit edilen diplomatlarımızın bir büstü o temsilciliklerimizin kapısında veya bahçelerinde konulabilirse ve her yıl onların şehit edildikleri tarihte, Büyükelçilik kapatılır ve bu orada ilan edilirse, oradaki Türk vatandaşları davet edilirse, bir ufak tören, hatırlatma ve o gün Büyükelçilik kapalı olursa, zannedirim dış kamuoyu da niçin kapalı olduğunu anlar. Mesela, buna benzer adımlar atılabilir diye düşünüyorum.

Bendeniz çok mütevazı bir Büyükelçilikte çalışırken, herhalde aşırı mütevazı olduğu için, Gratsiyani'nin, İtalyan Valinin Etiyopya'daki katliam emirlerinin yazılı, imzalı örneklerini buldum, çıkarttım arşivlerden ve bunları gönderdim. Bunların zannediyorum, örnekleri Tarih Kurumu'nda vardır, çünkü Dışişleri Bakanlığı'ndan oraya gönderildiğini öğrendim. Bu zamanlama olarak, İtalyan Parlamentosu'na Ermeni katliamı konusunda bir önerge verildiğinden 15 gün önce oldu ve onunla zamanlı olarak ayarlamaya çalıştım, ancak konunun sumen altı olduğunu ve maalesef, İtalyan Parlamentosu'ndan da o kararın geçtiğini öğrendim. Şimdi bunun gibi, zannedirim, bu gecikme şeyini önleyen ve somut öneriler yaratan, mesela Talat Paşa Konferansı gibi, ama bunu uluslararası yapmak kaydıyla, bu tür adımlar atılması için ileriye dönük, geriye dönük araştırma ve tespitlere devam etmekle beraber, ileriye dönük somut öneriler üretilmesi lazım geldiğini düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Buyurun efendim.

SALONDAN- Savunmamız gereken, kendimizi savunmamız gereken kitlenin o kadar büyük bir gücü var ki, bugün 15 senedir işgal ettiği topraklar ortadayken, dünyanın hiçbir ülkesi, "siz bir işgalcisiniz" diye yaklaşmıyor Ermeni Devletine. Bu Ermeni diasporasının dünyada yarattığı etkinin ve sempatinin bir sonucudur. Eğer 1940 yılında bir üniversite gençliği, bize ait ifadeleri böyle bir önyargıyla verebiliyorsa,

1915'ten itibaren her Ermeni ailesinin, Amerika'da yaşayan her Ermeni ailesinin 24 Nisan'da çocuklarının eline çiçek vererek, Amerikalı insanları ziyaret etmesi ve bunu anlatması sağlandığı içindir.

Bugüne baktığımız zaman, her şey dünyanın gözü önünde, ama hiç kimse parlamentodan bu tür kararın geçirilmesi karşısında hiçbir ulus, hiçbir devlet, "kardeşim, siz işgalci bir ülkesiniz" demiyor. Biz 1924 ve 1925 tarihleri kontrol edilmeli. Çünkü Hocalı Şubat 1992 tarihinde olmuştur, bağlayan gece Hocalı'da yapılan katliamı, dünya basınında, ne kadar facia dolu fotoğraflarıyla dünya basınından öğrendik, yine buna da bir şey denilmiyor.

Değerli konuşmacılardan ben şunu öğrenmek istiyorum: Tabii ki, dünyaya karşı kendimizi anlatmakta geç kaldık ve işimiz çok zor, ama kendi içimizi acaba ne yapmalıyız? Bizim bugün bu konuyla ilgili ne yazık ki medyada, medyatik olmuş kimliklerimizin çok farklı görüşleri var ve halkı onlar çok yoğun bir biçimde etkiliyor. Benim kimlerden söz etmek istediğimi tırnak arası burada herkes anlamıştır. Biz kendimiz için, çocuklarımız için ne yapmalıyız? Acaba suskunluğumuz, daha sonra suçluluk duygumuz, tepkisizliğimiz bizi nereye götürecektir?

Artı, bütün bunların yanında, bir de ne yazık ki, içimizde katılımcı olanlar var, destekleyenler var. Biz Türk gençliğine nasıl bir yol çizeceğiz? Bu konudaki somut önerilerini öğrenmek istiyorum.

Zamanınızı aldım, hepinize teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Buyurun.

GÜNDÜZ AKTAN- Dediğiniz çok doğru tabii, Ermenilerin bir etkisi var, bundan dolayı Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarını kurtarmak mümkün olmuyor, bu doğru. Fakat birtakım şeyler değişiyor. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin aldığı bir son karar var, Ermenileri saldırgan olarak niteledi ve Karabağ'da Ermenilerin kendi kaderini tayin hakkına sahip olmadığını söyledi; bu çok önemlidir.

Şimdi ne yapacağız? Bir kere, oturup, Sayın Bilal Şimşir'in söylediği gibi, kitapları okumaya başlamak lazım. Bunu, günün bu saatinde "80 yıl, 100 yıl önce bu kadar insan öldü, şimdi derdimiz bu mu, binbir türlü güncel derdimiz var" deyip, bir tarafa bırakmamak lazım. Yas tutmak dediğiniz şey, geçmiş kayıpları gözümüzden geçirmek, bunları hatırlamak, hatırla-

maya çalışmak; ilk yapacağınız şey. İçinizde doğacak olan o isyan dalgası, sizi nereye götürürse, oraya gideceksiniz, yapacağınız başka bir şey bence yok. Bu da başladı, Sarıkamış'ta bir şey oldu, yani biz senelerce Sarıkamış'a dönüp bakmadık, orada korkunç bir olay olmuştur. Sanıyorum, ilk defa olarak geriye dönüp bir baktık ve çok rahatsız olduk; buna benzer bir şey bu. Bütün kaybettiğimiz yerleri, herkes bir kere, yani eminim, aranızda çoğunuz, Balkanlar'dan, bir kısmınız da Kafkaslar'dan gelmedir, yani bunları hatırlamak, çalışmak, bir yere koymak buna ilişkin kitapta, belki ilk başlayacak şey, ilk adım bu olması lazım.

OTURUM BAŞKANI- Sağ olun Sayın Büyükelçim.

Vakit doldu, dolacak, genç arkadaşlar ellerini kaldırıyorlar, ama önümüzdeki haftalarda üniversitemiz Gençlik Konseyi ile birlikte Kanal B'de çok açık oturumlar yapacağız, hem Türkiye'ye ve dışarıya, oralarda sizleri konuşturacağız. Ama şimdilik izin verirsiniz, son sözü Sayın Rektörüne veriyorum; buyurun efendim.

Prof. Dr. MEHMET HABERAL-

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Değerli panelistlere ne kadar teşekkür etsek azdır. Bugün gerçekten Üniversitemizde, sadece Türkiye için değil, dünya ülkeleri için de çok önemli bilgiler gündeme getirildi.

Aslında, hep Ermeni konusunu konuşuyoruz. Konu o kadar basit değil bana göre. Sanıyorum iki sene önce, -Mahmut Bey, iki sene önceydi değil mi Ermenilerle ilgili bir toplantı düzenlemiştik- Ermenilerle, Ermeni bilim adamlarına, Ermeni tarihçilerine bir çağrı yaptık Başkent Üniversitesi olarak. Dedik ki; bakın, eğer sizinle, bizim aramızda bir problem varsa buyurun ben sizi davet ediyorum. Masrafları ben karşıyorum; biletleriniz dahi hazır, üstelik bu biletlerinizi de Moskova Büyükelçiliği'ne gönderiyorum. İsimleri belli, her şeyi belli ve bunu bizim "Bütün Dünya Dergisi "nde, **(2001 yılının Nisan sayısında) Türkçe, Ermenice ve İngilizce, üç dilde de ilan ettik. Toplantının adı: "Kendi Kaynaklarından Türkler ve Ermeniler 1915"**. Bütün vatandaşlara, aslında bütün dünyaya duyurduk. Dedik ki: Eğer Ermenilerle, bizim aramızda bir problem varsa, biz geçmişte de, bugün de Ermeni vatandaşlarımızla beraber yaşıyoruz, buyurun gelin de aynı masada oturalım, konuşalım, problemimizi kendi aramızda çözelim.

Başarılı olamadık, çünkü oradaki efendiler dediler ki; "Bizim burada Soykırım Enstitümüz var, eğer biz oraya gelirse Soykırım Enstitüsü'nü temsilen geliriz" Ben de, onlara "Demek siz baştan önyargıyla geliyorsunuz. Teşekkür ediyorum kardeşim." Konuyu ister istemez kapattık. Bu işin bir tarafı.

Diğer tarafı ise; aslında maşa ve kullanan; aldanan ve aldatan; bataklık ve sivrisinekler konusudur. Aslında birtakım insanlar maalesef maşa olarak kullanılıyor. Birtakım insanlar maalesef aldatılıyor ve aslında gerçekten, bataklık dururken biz sivrisineklerle uğraşyoruz.

Olay sadece Ermeni meselesi mi? Peki Rumlar? İşte arkadaşlarımız saydılar ve ben konuşmamın başında özetledim. Sayın Şimşir de çok daha detayını anlattı. Ben doğudan başladım, batıdan çıktım, bir şablon çizmeye çalıştım. Kim yapıyor bunu? O, Garp Medeniyeti dediğimiz, hani bizim de yıllar yılı peşinde koştuğumuz ve maalesef bugün de, âdeta hayallerimizin içerisinde yaşattığımız ve her şeyimizi feda etmeye çalıştığımız Avrupa ülkeleri. Peki, yine hatırlattım Osmanlı İmparatorluğu'nu kim yıktı? Osmanlı imparatorluğu kendisi yıkılmadı; yıktılar. Sonunda, Atatürk'e, aziz şehitlerimize ve arkadaşlarına ne kadar teşekkür etsek azdır; bugün onlar sayesinde çok şükür buradayız. Orada, bu insanların iradesi, direnci sayesinde, onların cesareti sayesinde biz buradayız. Sayın inönü Lozan'a gittiği zaman, "Birçok şeyler vardı, ama bir şey vardı ki, eğer o gündeme gelirse, hiç, bize de danışmayın masadan kalkın." Neydi o? Ermeni meselesi. Bildiğim kadarıyla, gerçekten Sayın inönü bir ara masadan kalktı ve Türkiye'ye döndü.

Ben bugüne getiriyorum değerli arkadaşlar; "iki gün önce Sevr" sözde, onu öyle tanımlıyorum, sözde Avrupa Parlamentosu'nda gündeme getirildiği zaman ben beklerdim ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin Parlamenterleri deseydi ki: "Çok teşekkür ediyoruz, Avrupa Birliği burada bitmiştir. Bize Allahısmarladık!"

Bu ülke bize emanet edilmiştir, hangi şartta olursa olsun! Ben yine bu kürsüden söyledim; bu ülke bugüne nasıl geldi? Gaz yok, tuz yok, yiyecek yok, içecek yok, silah yok, top yok, tüfek yok. Ya bugün? Allah'a çok şükür bugün ameliyatlarımda Lazer kullanıyorum, lazer. Dünyanın en çağdaş ülkesi dediğiniz ülkede ne yapıyor; çok şükür ben, ülkemde bunu en az onlar kadar yapıyorum. O halde eksikim ne? Biz buna layık

değiliz. Bu hatayı yapanlar bir an önce bu hatasından vazgeçsin. Ülkemizin ne denli güçlü, ne denli kapasiteli bir ülke olduğunu, lütfen, bir kere daha, iyice düşünsünler; kararlarını ona göre versinler.

Bir başka konu; akşam televizyonları izlerken beni fevkalade rahatsız etmiştir. Komşu ülkemizde birtakım olaylar oluyor. Geçmişte, bizim âdeta yaşamını sağladığımız, ülkemizin sağladığı imkânlarla yaşamını sürdüren ve sıkıştıkça "Aman, ne olur bizi kurtarın" diyen birinin, o sözde lider olacak efendinin ayağına benim ülkem politikacısıyla, hariçiyesiyle, askeriyle heyet gönderebiliyor, ricada bulunabiliyor. Bunu kabul etmem mümkün değildir değerli arkadaşlar; böyle bir şey olabilir mi? Benim ülkem hudutları o kadar daraldı mı? Diğer taraftan bir başka besleme, benim ülkem beslediği adam benim ülkeme kafa tutmaya çalışıyor. Böyle bir şey olabilir mi? Bunu kabul edebilir miyiz?

Onun için değerli konuklar; aslında herkesin söylediği o, "Bir şeyler yapalım!" bugün başlamıştır. Bugün, "Evet, Türk milletine tarihte yapılanlar büyük bir katliamdır. Büyük bir haksızlıktır, adaletsizliktir" diyerek buradan bütün dünyaya sesleniyoruz. Artık, herkes kendine gelsin! Hani dedim ya, medeniyet çatışması falan değil, menfaat çatışmaları yüzünden toplumların katline, toplumların aldatılmasına, toplumların kullanılmasına artık göz yumulmaması gereklidir. **En azından bizim toplumumuz, en azından bizim insanlarımız artık bunu haykırabilmelidir.**

İşte, o haykırma bugün, buradan başlamıştır.

Hepinize teşekkür ediyorum.